

G.H. Wolsink

No. 2.132

LEERLINGEN VAN HET
LAGER AGRARISCH ONDERWIJS

Herkomst en toekomstplannen

September 1979

SIGN: L 26 - 2.132
EX. NO: B
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

100267

OVERZICHT VAN VERWANTE PUBLIKATIES

No. 326	Bedrijfsopvolging en beroepskeuze in land- en tuinbouw Dr. Maris en Drs. Rijnveld augustus 1959	uitverkocht
No. 2.7	Achtergronden van de beroepskeuze van boerenzoons Drs. C.J.M. Spierings en Drs. F.J. Heunks januari 1969	uitverkocht
No. 2.34	Beroepskeuze in het agrarisch milieu en werkgelegenheid buiten de landbouw (Een oriënterende studie, uitgevoerd in Zuidwest-Overijssel, Voorst en Gorssel) Ir. P. van der Linden september 1971	uitverkocht
No. 2.64	Friese boeren van de toekomst, deel 1 Ir. K.M. Dekker augustus 1975	uitverkocht
No. 2.69	Friese boeren van de toekomst, deel 2 Ir. K.M. Dekker augustus 1975	uitverkocht
No. 2.70	Brabantse boeren van de toekomst, deel 1 Ir. J.M. Biemans augustus 1975	uitverkocht
No. 2.71	De bedrijfsopvolgingssituatie in de Nederlandse land- en tuinbouw Drs. J.J.J. Kloprogge juli 1975	f 7,--
No. 2.74	Brabantse boeren van de toekomst, deel 2 Ir. J.M. Biemans oktober 1975	f 5,50
No. 2.102	Aspecten van de toetreding van jongeren tot de land- en tuinbouw Drs. J.J.J. Kloprogge en G.H. Wolsink november 1977	f 12,50
No. 2.118	De huidige en toekomstige werkgelegenheid in de groene sector Drs. C.J.M. Spierings juni 1978	f 12,50
No. 2.120	De bedrijfsopvolgingssituatie in de Nederlandse land- en tuinbouw in 1976 Drs. S.A. Tjoa oktober 1978	f 10,--

OVERZICHT VAN VERWANTE PUBLIKATIES (vervolg)

- No. 2.123 Drentse land- en tuinbouwbedrijven van
oudere bedrijfshoofden zonder opvolger
Drs. L. Tjoonk
maart 1979

f 13,75

Mededelingen

- No. 129 Jongeren voor de land- en tuinbouw
Drs. J.J.J. Kloprogge
juli 1975

uitverkocht

- No. 158 Wat gebeurt er met het bedrijf als er
een zoon gaat meewerken?
Overdruk uit het maandblad
"Bedrijfsontwikkeling", 7e jaargang,
no. 11, november 1976
Drs. J.J.J. Kloprogge en Drs. J.H. Post

f 6,--

Inlichtingen

- No. 162 Leerlingen van het lager agrarisch
onderwijs en hun toekomstplannen
G.H. Wolsink
december 1977

f 8,--

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	7
SAMENVATTING	9
SLOTOPMERKINGEN	14
1. INLEIDING	16
2. ONTWIKKELING VAN HET AANTAL LEERLINGEN	18
2.1 Ontwikkeling van het aantal leerlingen in totaal en naar ouderlijk beroepsmilieu	18
2.2 De leerlingen van het lager agrarisch onderwijs naar kenmerken van de nieuw ingeschrevenen	19
2.3 Ontwikkeling sinds 1966 van het aantal leer- lingen gedurende de vierjarige schoolperiode	20
2.3.1 Landelijke ontwikkeling	20
2.3.2 Regionale ontwikkeling	22
2.4 Ontwikkeling van het aantal leerlingen in de toekomst	24
3. SAMENSTELLING VAN HET LEERLINGENBESTAND	25
3.1 Leeftijd van de geënquêteerde jongens en meisjes	25
3.2 Beroep van de vader	25
3.3 Aantal leerlingen in de regio	26
3.4 Leerlingen naar onderwijsrichting binnen het lager agrarisch onderwijs en het beroep van hun vader	28
3.5 Onderwijs vóór de lagere agrarische school	29
3.6 Initiatief voor het volgen van en mate van tevredenheid met de keuze voor het lager agrarisch onderwijs	30
4. PLANNEN VOOR VERDERE OPLEIDING	34
4.1 Plannen na het lager agrarisch onderwijs	34
4.2 Instroom en uitstroom van leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs	37
4.3 Opleiding via leerlingenstelsels en vakscholen	41

INHOUD (vervolg)

	Blz.
5. BEROEPSPLANNEN	43
5.1 Beroepsplannen van de jongens	43
5.2 Uiteindelijk beroep van jongens naar gevolgde vakrichting en beroep van vader	47
5.3 Uiteindelijk beroepsplannen van jongens naar regio	49
5.4 Beroepsplannen van de meisjes	51
5.5 Motivatie voor beroep door de leerlingen	52
5.6 Overleg over beroepskeuze door de leerlingen	55
5.7 Aantrekkelijke kanten van de beroepen	57
5.8 Instemming van de ouders met de beroepskeuze	58
6. WAARDERING VAN DE SCHOOLOPLEIDING EN HET VAKKEN-PAKKET	60
6.1 Geschiktheid van de opleiding voor beroep	60
6.2 Waardering van de vakken	61
6.3 Waardering van groepen van vakken naar uitstroom van leerlingen	63
Bijlage 1 Vragenlijst	67
Bijlage 2 Vestigingsplaats scholen en aantal geënquêteerde leerlingen	68

Woord vooraf

In 1974 is, om inzicht te krijgen in de toekomstige ontwikkelingen op middellange en lange termijn ten aanzien van de agrarische beroepsbevolking, een onderzoek verricht naar de toetreding van jongeren tot de land- en tuinbouw. Hiertoe werd een enquête gehouden op \pm 1000 agrarische bedrijven en onder \pm 1400 leerlingen van land- en tuinbouwscholen. De sinds 1974 sterke toeneming van het aantal leerlingen van het land- en tuinbouwonderwijs, van wie een groeiend percentage geen boeren- of tuinderszoon is, maakte voortzetting van het onderzoek wenselijk. Op verzoek van de Directie Landbouwonderwijs van het Ministerie van Landbouw en Visserij en de Onderwijscommissie van het Landbouwschap, is opnieuw een onderzoek ingesteld onder de leerlingen van de eindexamenklassen van agrarische scholen.

Door de medewerking van de Directie Landbouwonderwijs van het Ministerie van Landbouw en Visserij en van directeuren en leraren van de scholen was het mogelijk de leerlingen tijdens een lesuur, onder leiding van een LEI-medewerker en met assistentie van directeuren en leraren, een vragenlijst te laten invullen. Op deze wijze is een groot aantal leerlingen bij het onderzoek betrokken. Vrijwel alleen de onvermijdelijke absenties waren er de oorzaak van dat slechts een gering aantal leerlingen niet werd geënquêteerd. Voor een deel is dit ondervangen door nazending van ingevulde vragenlijsten door de scholen.

Bij het ontwerpen van het onderzoek, de uitwerking en de verslaggeving werd gebruik gemaakt van adviezen van de Directie Landbouwonderwijs van het Ministerie van Landbouw en Visserij en de Onderwijscommissie van het Landbouwschap. Een woord van dank, aan allen die aan dit onderzoek hun medewerking hebben verleend, is hier wel op zijn plaats.

Het onderzoek is uitgevoerd op de afdeling Structuuronderzoek. De analyse en verslaggeving is van G.H. Wolsink.

Den Haag, september 1979

De Directeur,

(A. Maria)

Samenvatting

- Leerlingenbestand

Het leerlingenaantal bij het lager agrarisch onderwijs dat in 1972 gedaald was tot 12707 is sindsdien uitgebreid tot 27165 in 1978. Deze sterke groei is tegengesteld aan de afnemings van de agrarische beroepsbevolking. Ook in de toekomst zal, naar verwachting, het aantal arbeidsplaatsen in de agrarische sector verder afnemen.

De sterke groei van het leerlingenaantal is vooral een gevolg van een toeneming van leerlingen afkomstig uit een niet-agrarisch milieu. Op deze ontwikkeling is een drietal factoren van invloed geweest, namelijk een grotere toeloop van meisjes, de mogelijkheid om tussentijds bij het voortgezet onderwijs van onderwijsvorm te veranderen en de uitbreiding van het aantal scholen met individueel landbouwonderwijs.

In het schooljaar 1978/79 is het leerlingenaantal vrijwel gelijk aan dat van het vorige jaar. De toekomstige ontwikkeling van het leerlingenaantal kan door de vermindering van het aantal geboorten worden beïnvloed, maar is anderzijds ook afhankelijk van de ontwikkeling van de belangstelling voor het lager agrarisch onderwijs.

Uit de vierde klassen van lagere agrarische scholen zijn in het voorjaar van 1977 in totaal 4600 leerlingen geënkwesteerd, waarvan 83% jongens en 17% meisjes. Van deze leerlingen was 40% 17 jaar of ouder, hetgeen mede een gevolg was van een latere keuze voor lager agrarisch onderwijs, welke nog al eens voorafgegaan is door doubleren. Een groot deel van de leerlingen (40%) heeft na de lagere agrarische school eerst niet-agrarisch onderwijs gevolgd.

Regionaal gezien heeft het westen het grootste aantal leerlingen. Een groot deel daarvan is van niet-agrarische afkomst. Van alle geënkwesteerde jongens is 43% en van de meisjes slechts 10% afkomstig van een land- of tuinbouwbedrijf.

Van alle geënkwesteerde leerlingen volgde 42% de vakrichting landbouw, 14% de vakrichting groente/bloementeelt en 44% een andere vakrichting, zoals aanleg en onderhoud, bloemsierkunst, bosbouw, dierenhouderij of levensmiddelentechnologie. De helft van de meisjes volgde een vakrichting waarbij onderwijs in de bloemsierkunst wordt gegeven.

Ruim twee derde van de leerlingen was hoofdzakelijk op eigen initiatief naar de lagere agrarische school gegaan. Achteraf gezien heeft ruim driekwart van de leerlingen geen spijt van het kiezen van lager agrarisch onderwijs. Niet tevreden zijn vooral de leerlingen die een niet-agrarisch beroep willen uitoefenen.

- Plannen voor verdere opleiding

Voor ruim driekwart van de leerlingen vormt het lager agrarisch onderwijs een aanzet voor een verdere opleiding, namelijk voor:

- het volgen van middelbaar agrarisch onderwijs (32% van alle leerlingen);
- het volgen van niet-agrarisch beroepsonderwijs (12%);
- het volgen van een leerlingenstelsel of vakschool (32%).

Relatief minder meisjes dan jongens willen hun opleiding voortzetten en dan nog vaak door het volgen van niet-agrarisch onderwijs.

Belangstelling voor het volgen van middelbaar agrarisch onderwijs hebben vooral zoons van landbouwers. Bij zoons van tuinders is dat in mindere mate het geval. Deze jongens willen meer een verdere opleiding via een leerlingenstelsel of een vakschool. De meeste belangstelling voor een leerlingenstelsel wordt gevonden bij jongens die werkzaam willen zijn in de bosbouw en groenvoorziening of bij een bloemist/winkelier. Van de meisjes die een leerlingenstelsel willen volgen, heeft een groot deel belangstelling voor een opleiding in de bloemsierkunst.

De belangstelling voor niet-agrarisch onderwijs is het grootst bij jongens van wie de vader een niet-agrarisch beroep in loondienst heeft.

Van de 24% leerlingen die geen enkel verder onderwijs willen volgen, kan worden aangenomen dat ze menen niet over voldoende leercapaciteiten te beschikken. Vaak zijn het leerlingen die eerst niet-agrarisch onderwijs hebben gevolgd, waardoor ze al wat ouder zijn als ze de lagere agrarische school verlaten. Daarnaast betreft het leerlingen die individueel landbouwonderwijs volgen voor wie verdere studie bezwaarlijk is.

- Beroepsplannen

De beroepsplannen van de leerlingen zijn in twee fasen te onderscheiden, namelijk het werk dat ze direct na het beëindigen van dagonderwijs willen gaan doen en het beroep dat ze uiteindelijk willen uitoefenen. In veel gevallen liggen beide plannen in dezelfde beroepssector. Wel kan de positie daarin verschillend zijn, bijvoorbeeld eerst meewerkende zoon en later zelfstandig ondernemer op een land- of tuinbouwbedrijf.

Slechts weinig meisjes, ook die van agrarische afkomst, hebben belangstelling voor een beroep in de land- of tuinbouw. Tussen directe en uiteindelijke beroepsplannen zijn er ook weinig verschillen. Bij 36% van de meisjes is belangstelling voor een beroep in de sector bloemist/winkelier, bij 25% voor een beroep in de recreatieve dierenhouderij en bij circa 20% voor een niet-agrarisch beroep, veelal in de verzorgende sector.

Vergeleken met het onderzoek in 1974 blijkt dat in een periode van drie jaar, waarin het aantal leerlingen in de vierde klassen een stijgende lijn vertoont, een ongeveer gelijk aantal leerlingen in de agrarische of daaraan verwante sectoren wil gaan werken. Dit wijst er op dat de grotere toeloop naar het lager agrarisch onderwijs weinig of geen invloed heeft op de opvolgings-situatie in de land- en tuinbouw.

Van alle jongens wil 30% uiteindelijk een beroep in de landbouw, 15% in de tuinbouw, 19% in de bosbouw en groenvoorziening en 16% in de overige verwante sectoren. Voor een niet-agrarisch beroep kiest 15% van de jongens, terwijl 5% hun uiteindelijke beroepsvoorkeur niet heeft vermeld.

De verschillen in de uiteindelijke beroepsplannen van de jongens komen voor een belangrijk deel overeen met verschillen in het ouderlijk beroep, in de gevolgde vakrichting en in plannen van de leerlingen na de lagere agrarische school. Van de zoons van landbouwers en tuinders wil 80% in de land- of tuinbouw gaan werken, terwijl 20% een ander beroep voor ogen heeft. Hier staat tegenover dat een vijfde deel van de jongens, van wie de vader geen landbouwer of tuinder is wel in land- of tuinbouw wil werken.

Het grootste deel van de jongens van wie de vader geen landbouwer of tuinder is, wil gaan werken in de sector bosbouw en groenvoorziening of bloemist/winkelier. Een deel van deze jongens zal waarschijnlijk een plaats kunnen vinden in het bedrijf van hun vader.

Niet alle jongens willen een beroep dat aansluit bij de gevolgde vakrichting. Vermoedelijk heeft men niet altijd de geëigende richting kunnen volgen. Bij de richting groente/bloementeelt wil bijvoorbeeld 20% van de jongens die deze richting volgden een beroep in aanleg en onderhoud of in de bloemsierkunst. Anderzijds kan de minder goede aansluiting tussen beroepskeuze en gevolgde vakrichting een gevolg zijn van factoren die nog niet werden voorzien toen de keuze voor de vakrichting werd gedaan. Voor jongens die een niet-agrarisch beroep willen, is de keuze van de vakrichting, achteraf gezien, van minder betekenis. De richting levensmiddelentechnologie geeft wellicht nog de meeste aansluiting bij een niet-agrarisch beroep.

Gebleken is dat 55% van de jongens die uiteindelijk in de landbouw gaan werken middelbaar agrarisch onderwijs wil volgen. Van degenen die een agrarisch verwant beroep op het oog hebben, is dit 30%. Opvallend is de geringe animo (26%) voor deze onderwijsvorm bij jongens die in de tuinbouw gaan werken. Ruim de helft van de jongens die een niet-agrarisch beroep willen uitoefenen, denkt eerst niet-agrarisch dagonderwijs te volgen.

Regionaal bezien lijkt de belangstelling voor een beroep in de land- en tuinbouw ongeveer een afspiegeling van de aantalsverhoudingen van de land- en tuinbouwbedrijven in de regio.

- Motivatie voor beroep

Uit enkele vragen aan de leerlingen omtrent de motivatie voor het gekozen beroep blijkt dat meisjes het beroep, dat ze na het volgen van onderwijs willen uitoefenen, vaak later kiezen dan jongens. Bij de jongens was het meewerken op het ouderlijk land- of tuinbouwbedrijf het meest vanzelfsprekend. Ook voor de jongens die middelbaar agrarisch onderwijs willen volgen, stond het toekomstige beroep duidelijk voor ogen. De motivatie voor het gekozen beroep is vooral afhankelijk van het op jeugdige leeftijd al of niet met het beroep bekend zijn. Dit komt mede tot uiting in het overleg dat men, met anderen dan hun ouders, over de beroepskeuze heeft gepleegd.

Bij de aantrekkelijke kanten van het werk dat men wil gaan doen, worden materiële aantrekkelijkheden weinig genoemd. Afwisselend werk, werken in de buitenlucht en het met natuur en dieren te maken hebben, trekt veel leerlingen aan. Ook het zelf kunnen beslissen is vooral bij jongens die in de land- of tuinbouw willen werken een aantrekkelijke kant van het beroep.

Voor zover leerlingen informatie kunnen geven over de tevredenheid van hun ouders met hun beroepskeuze, blijkt dat 81% van de ouders daarmee tevreden is. Vooral die ouders zijn tevreden van wie de zoon op het ouderlijk land- of tuinbouwbedrijf gaat meewerken. Van minder tevredenheid is sprake wanneer de zoon op een land- of tuinbouwbedrijf gaat meewerken. Relatief weinig tevreden ouders treft men aan bij leerlingen die in de sector loonwerk willen werken. Het al dan niet tevreden zijn over een beroep zal vaak samengaan met de toekomstverwachting omtrent een beroep. Opmerkelijk is dat het kiezen van een beroep in de land- of tuinbouw door zoons van boeren en tuinders niet altijd de volledige instemming van de ouders heeft. De opvolgingssituatie kan door de ouders minder gunstig worden geacht.

- Waardering van schoolopleiding en vakkenpakket

Door 77% van de leerlingen werd de opleiding aan de lagere agrarische school voor het toekomstig beroep geschikt en door 23% minder geschikt geacht. In 1974 had 15% van de leerlingen deze laatste mening. In de periode tussen de beide onderzoeken is het percentage leerlingen dat op een land- en tuinbouwbedrijf wil gaan werken gedaald. Het percentage leerlingen met plannen voor een niet-agrarisch beroep is evenwel in deze periode toegenomen. Door meisjes, die meer dan jongens een niet-agrarisch beroep kiezen, wordt de opleiding vaker niet zo geschikt gevonden dan door jongens. Een oorzaak kan ook zijn het ontbreken van een of meer specifiek op dat beroep gerichte vakken in het leerprogramma. Meisjes waarderen het vakkenpakket van de lagere agrarische school gemiddeld iets hoger dan jongens. Vakvaardigheid van de gekozen vakrichting en oriëntering in het bedrijfsleven zijn het meest

populair. Scheikunde, wiskunde en natuurkunde worden gemiddeld relatief laag gewaardeerd. Bij de jongens is de waardering voor vakken voor algemene vorming niet groot.

Bij degenen die na de lagere agrarische school gaan werken, is de gemiddelde waardering voor het totale vakkenpakket het laagst, daarentegen het hoogst bij jongens die niet-agrarisch onderwijs en bij meisjes die agrarisch onderwijs gaan volgen. Bij jongens die niet-agrarisch onderwijs willen volgen is de waardering voor de basiskennis van het agrarisch onderwijs groter dan bij degenen die naar het agrarisch onderwijs gaan. Hoewel deze jongens geen plannen hebben voor een agrarisch of agrarisch-variant beroep wordt het vakkenpakket door veel van deze jongens positief gewaardeerd. Een aantal jongens die een beroep willen uitoefenen, hebben evenwel een gemiddeld hoge waardering voor het totale vakkenpakket. Hieruit kan niet worden afgeleid dat deze jongens bekwaam zijn om onderwijs op middelbaar niveau te volgen. Ook zonder goede studieresultaten kan men met plezier de lessen volgen. Zo hebben leerlingen in de i.l.o.-afdelingen vaak een hoge waardering voor het vakkenpakket. Van deze leerlingen kan echter niet worden verwacht dat ze een verdere schoolopleiding zullen volgen.

Slotopmerkingen

Het aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs neemt snel toe, terwijl de werkgelegenheid in de land- en tuinbouw daalt. De groei van het aantal leerlingen in het lager agrarisch onderwijs wordt voor een groot deel veroorzaakt door een grote toeloop van leerlingen uit een niet-agrarisch milieu. De belangstelling van deze leerlingen vindt waarschijnlijk niet zo zeer zijn oorzaak in de toekomstige werkgelegenheid, maar wordt vooral bepaald doordat zij zich betrokken voelen bij het behoud van natuur en milieu. Ook leerlingen voor wie andere vormen van onderwijs minder voldeden, zijn bij het lager agrarisch onderwijs terechtgekomen.

Tegenover de vermindering van de werkgelegenheid in de land- en tuinbouw staat een uitbreiding van de werkgelegenheid in de groene sector, met name bij de beplantingen. Uit een onderzoek naar de werkgelegenheid in de groene sector blijkt evenwel dat de te verwachten groei in de komende vijf à tien jaar minder sterk zal zijn dan in de afgelopen jaren ¹⁾. Dat zal er toe leiden dat minder schoolverlaters van lagere agrarische scholen in deze sector kunnen worden geplaatst. Desondanks ambiëren veel leerlingen van de lagere agrarische scholen een beroep in deze sector.

Een niet onbelangrijk deel van de jongens, namelijk 15%, is aan het einde van de opleiding reeds tot de conclusie gekomen dat zij hun toekomst in een niet-agrarisch beroep moeten zoeken. De helft van hen wil dan ook alsnog niet-agrarisch dagonderwijs volgen.

Ondanks de minder rooskleurige vooruitzichten lijkt lager agrarisch onderwijs, gezien de grote toeloop, voor velen aantrekkelijk te zijn. Een belangrijke vraag is daarbij in welke richting het lager agrarisch onderwijs zich moet ontwikkelen om zoveel mogelijk tegemoet te komen aan de ambities van de leerlingen. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan een leerprogramma dat meer aansluitingsmogelijkheden biedt voor leerlingen die verder niet-agrarisch onderwijs willen volgen. Ook zou - om tegemoet te komen aan de interesse in het agrarisch gebeuren van deze leerlingen - kunnen worden overwogen ruimere aandacht te besteden aan de biologische aspecten. De vaktechnische aspecten van het agrarisch onderwijs kunnen dan meer nadruk krijgen in vervolgopleidingen. De taak van het lager agrarisch onderwijs zou dan veel meer gelegen zijn in beroepsoriëntatie en vooropleiding. De vervolgopleidingen zouden dan de beroepsopleiding volledig moeten gaan verzorgen.

1) C.J.M. Spierings: "De huidige en toekomstige werkgelegenheid in de groene sector", Publikatie No. 2.118, LEI, Den Haag, 1978.

Bij de leerlingenstelsels zou de theorie dan meer nadruk moeten krijgen.

Deze ontwikkeling is echter niet in het belang van leerlingen die na de lagere agrarische school geen enkele vorm van verder onderwijs willen volgen. De opleiding van de lagere agrarische school kan voor hen aan waarde inboeten omdat te weinig vakkennis wordt meegegeven. Een kwart van de geënquêteerde leerlingen valt onder deze groep. Deze leerlingen hebben bovendien in het algemeen weinig waardering voor de basisvakken maar wel een redelijke waardering voor vakken die op de praktijk zijn gericht. Het volgen van lager agrarisch onderwijs kan, bij de geschetste ontwikkeling, voor hen minder aantrekkelijk worden.

Voor de middelbare agrarische scholen zal een verbreding van het lager agrarisch onderwijs geen problemen opleveren. Omdat een belangrijk deel van de leerlingen van het algemeen vormend onderwijs afkomstig is, wordt het vakgerichte onderwijs daar vanaf de basis gegeven. Herhaling van op de lagere agrarische school gegeven onderwijs zal dan minder voorkomen. Daardoor wordt het totale kennispakket van de leerlingen uitgebreid.

Een dergelijke ontwikkeling zou er toe kunnen leiden dat meer leerlingen van het lager agrarisch onderwijs, die zelfstandig landbouwer of tuinder willen worden, belangstelling krijgen voor middelbaar land- en tuinbouwonderwijs. Agrarisch onderwijs op middelbaar niveau is, als voorbereiding op het zelfstandig agrarisch ondernemerschap, van zeer groot belang. De aanzienlijke achterstand, die de tuinbouw in dit opzicht heeft op de landbouw, kan daardoor verminderen.

1. Inleiding

De omvang van de agrarische beroepsbevolking staat onder invloed van vele factoren, zowel van binnen als van buiten de bedrijfstak. Een belangrijke factor is het aantal arbeidsplaatsen waarvoor de agrarische produktie werkgelegenheid en een redelijk inkomen kan verschaffen.

Sinds geruime tijd is, ondanks de sterk toegenomen agrarische produktie, het aantal arbeidsplaatsen in de agrarische sector voortdurend gedaald. Naar verwachting zal ook in de toekomst het aantal arbeidsplaatsen in deze sector verder afnemen ¹⁾.

De uittocht werd sinds ongeveer 1960 duidelijk zichtbaar. Eerst vooral onder de werknemers. Daarna onder de meewerkende zoons en wel in die mate dat uittredende bedrijfschefs niet meer door hun zoons werden opgevolgd en het aantal bedrijven afnam.

De verminderde toeloop naar de land- en tuinbouw vond haar weerspiegeling in de afnemende belangstelling bij jongeren voor het volgen van land- en tuinbouwonderwijs. De eerste stap voor het toetreden tot een beroepsgroep bestaat veelal uit het volgen van op het beroep gericht onderwijs. In zekere mate is uit de belangstelling bij jongeren voor het volgen van agrarisch onderwijs af te leiden hoe groot de belangstelling zal zijn om een beroep in de land- en tuinbouw uit te oefenen. Het aantal leerlingen bij het land- en tuinbouwonderwijs, dat aanvankelijk een zekere aanpassing aan de verminderende werkgelegenheid in de land- en tuinbouw vertoonde, is sinds 1974 evenwel sterk toegenomen. Het aantal jongeren dat in de toekomst het aantal beschikbare plaatsen in de land- en tuinbouw kan innemen wordt, naar het zich laat aanzien, overtroffen door het aantal jongeren dat een agrarische beroepsopleiding heeft gevolgd.

De toegenomen belangstelling voor het volgen van agrarisch beroepsopleiding was voor de afdeling Structuuronderzoek van het Landbouw-Economisch Instituut, op verzoek van de Directie Landbouwonderwijs van het Ministerie van Landbouw en Visserij en de Onderwijscommissie van het Landbouwschap, aanleiding voor het instellen van een onderzoek onder de leerlingen van het agrarisch onderwijs. Dit onderzoek is vooral gericht op het verkrijgen van inzicht in de herkomst en beroepsbestemming van de leerlingen. Met name wordt bezien in hoeverre de leerlingen uit een agrarisch, uit een met de agrarische sector verwant of uit een niet-agrarisch

1) Een meer uitgebreide beschouwing over de vermindering van het aantal arbeidskrachten en bedrijven is te vinden in: Ministerie van Landbouw, Landbouwverkenningen, Staatsuitgeverij, Den Haag, april 1977.

milieu afkomstig zijn en in welke beroepssector de leerlingen een beroep willen uitoefenen. Voor een belangrijk deel kan dit onderzoek aansluiten op een in 1974, in verband met een afnemende belangstelling bij jongeren voor een beroep in land- en tuinbouw, uitgevoerd onderzoek naar de toetreding van jongeren tot de land- en tuinbouw 1).

De + 1400 leerlingen van het lager en middelbaar agrarisch onderwijs, die in 1974 bij dit onderzoek waren betrokken, vormen eigenlijk een doorsnee van het leerlingenbestand dat zich had aangemeld toen de belangstelling voor het agrarisch beroepsonderwijs nog een dalende tendens vertoonde. De gegevens van dit onderzoek zijn door de sterke toeneming van het aantal leerlingen uit niet-agrarische kring niet zonder meer van toepassing op het huidige leerlingenbestand. Een vervolgonderzoek onder de leerlingen van het agrarisch onderwijs was derhalve gewenst met het oog op de toekomstplannen van de leerlingen. Daarnaast was het van belang meer inzicht te hebben in de belangstelling van leerlingen uit het niet-agrarisch milieu voor agrarisch onderwijs.

De meest duidelijke uitspraken omtrent beroepsplannen zijn te verwachten bij leerlingen in de hoogste klas. Een groot deel wil namelijk binnen korte tijd een beroep uitoefenen, terwijl een ander deel zich in een volgende schoolopleiding wil voorbereiden op een beroep dat vaak al duidelijk voor ogen staat. Om zo volledig mogelijk te zijn, is besloten alle leerlingen van de vierde klassen van het lager agrarisch onderwijs te enquêteren. De enquête had plaats in het voorjaar van 1977.

Omdat het van belang werd geacht snel te komen tot een rapportering van de onderzoekresultaten bij het lager agrarisch onderwijs is in december 1977 een eerste, voornamelijk op frequenties en enkele tabellen gebaseerd, verslag gepubliceerd, namelijk "Leerlingen van het lager agrarisch onderwijs en hun toekomstplannen", LEI, Inlichting No. 162. De hierin vermelde onderzoekresultaten zijn in dit rapport verwerkt.

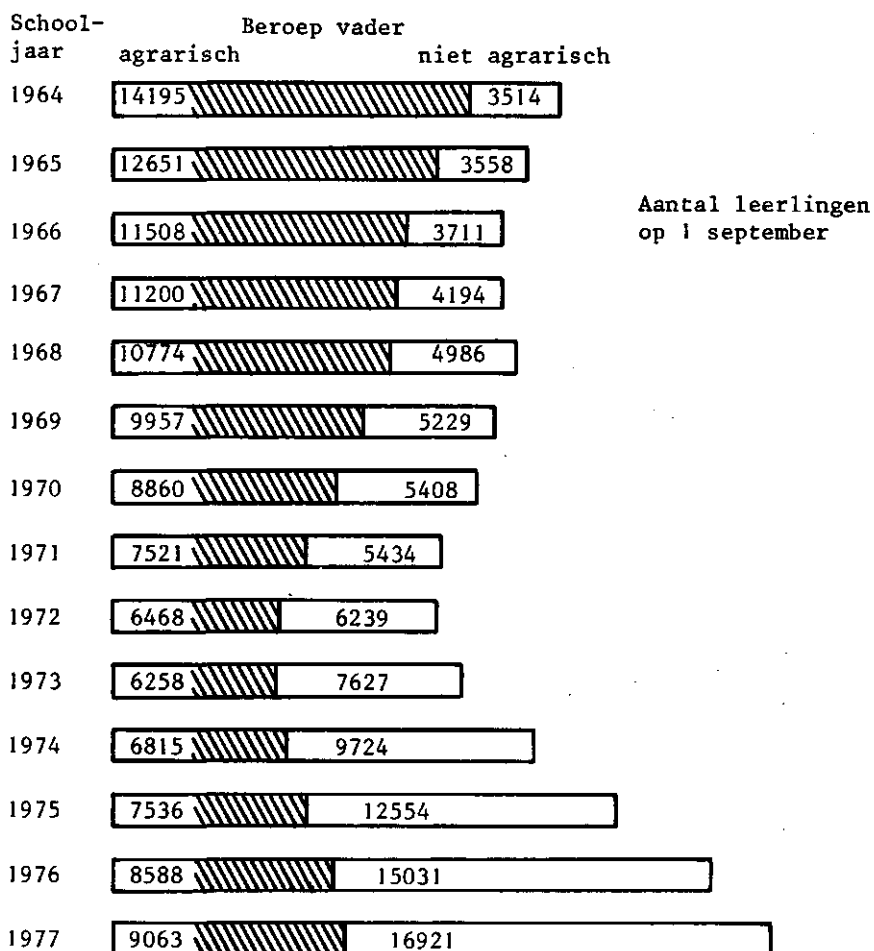
1) J.J.J. Klopogge: "Jongeren voor de land- en tuinbouw", Mededelingen en Overdrukken No. 129, LEI, Den Haag, 1975.
J.J.J. Klopogge en G.H. Wolsink: "Aspecten van de toetreding van jongeren tot de land- en tuinbouw", Publikatie No. 2.102, LEI, Den Haag, 1977.

2. Ontwikkeling van het aantal leerlingen

2.1 Ontwikkeling van het aantal leerlingen in totaal en naar ouderlijk beroepsmilieu

In onderstaande grafiek is de ontwikkeling van het aantal leerlingen op de lagere agrarische scholen over een reeks van jaren in beeld gebracht. Een onderscheid is gemaakt naar leerlingen van wie de vader een agrarisch of een niet-agrarisch beroep heeft.

Grafiek 2.1 Ontwikkeling van het aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs naar beroep van de vader

Bron: Ministerie van Landbouw, Directie Landbouwonderwijs.

De uittocht uit de agrarische sector wordt in de periode van 1964 tot 1972 duidelijk weerspiegeld door de vermindering van het aantal leerlingen bij de lagere agrarische scholen. In 1973 is het aantal leerlingen, door een grotere aanmelding van nieuwe leerlingen, toegenomen. Het aantal aanmeldingen nam sindsdien voortdurend toe, waardoor ook het totaalaantal leerlingen sterk steeg. Tussen 1972 en 1977 is het totaalaantal leerlingen meer dan verdubbeld.

De aanvankelijke afnemng van het aantal leerlingen is vooral een gevolg van de vermindering van het aantal leerlingen van agrarische herkomst. Het aantal leerlingen afkomstig van een niet-agrarisch milieu heeft bij de daling tot 1972 van het totale aantal leerlingen een geleidelijke stijging vertoond. De groei van het totaalaantal leerlingen in de laatste jaren is vooral tewegegebracht door een toeneming van het aantal leerlingen uit een niet-agrarisch milieu. Het aantal leerlingen uit een niet-agrarisch milieu dat in 1964 slechts 20% van het totale aantal leerlingen uitmaakte, bedroeg in 1977 bijna twee derde (65%) van het totale aantal leerlingen.

2.2 De leerlingen van het lager agrarisch onderwijs naar kenmerken van de nieuw ingeschrevenen

Uit de beschikbare gegevens van nieuw ingeschreven leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs is een onderscheid te maken naar het geslacht van de leerling en naar de voorgaande vorm van onderwijs. In tabel 2.1 zijn deze gegevens van drie schooljaren vermeld.

Tabel 2.1 Geslacht en voorgaand onderwijs van nieuw ingeschreven leerlingen

School- jaar	Aantal nieuw ingeschr. leerl.	Percentage nieuw ingeschreven leerlingen					
		j. m.		met als vorige school			
				lager onder- wijs	buiten- gewoon onderw.	algemeen vormend onderw.	overig beroeps- onderw.
1975/76	7147	83	17	63	7	15	15
1976/77	8030	82	18	62	7	13	18
1977/78	8099	80	20	64	7	13	16

Bron: CBS.

Het percentage meisjes in deze tabel kan worden vergeleken met het percentage meisjes dat bij de enquêtes onder de vierde

klassers werd aangetroffen. Dit bedroeg 7% bij de steekproef in 1974 en 13% bij de integrale enquête in 1977. Sindsdien is het percentage meisjes gestegen tot 20% van de nieuw ingeschrevenen in 1977/78. In dat jaar vertoonde het aantal nieuw ingeschreven jongens een kleine daling die door het aantal nieuw ingeschreven meisjes werd gecompenseerd. Overigens blijkt het totaal aantal nieuw ingeschreven leerlingen in het schooljaar 1977/78 nauwelijks hoger te zijn dan in het jaar daarvoor.

Het percentage leerlingen rechtstreeks afkomstig van de lagere school en van het buitengewoon onderwijs is in de drie vermelde schooljaren vrijwel gelijk gebleven. Het percentage leerlingen dat na de lagere school eerst een andere school heeft bezocht, is eveneens vrijwel stabiel gebleven en belooft rond 30% van de nieuw ingeschrevenen.

Van het totaal aantal nieuw ingeschreven leerlingen is in de drie vermelde jaren 7% afkomstig van het buitengewoon onderwijs. Dit komt ongeveer overeen met het percentage van het totaal aantal leerlingen dat voor deze leerlingen, in de vorm van individueel landbouwonderwijs (i.l.o.), aangepast onderwijs volgt.

Naast de grotere belangstelling uit met name het niet-agrarische milieu zijn er drie factoren die de grotere belangstelling voor lager agrarisch onderwijs hebben beïnvloed:

- 1e. Een grotere toeloop van meisjes;
- 2e. De mogelijkheid om tussentijds van onderwijsvorm te veranderen, dat per saldo tot een vergroting van het aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs heeft geleid;
- 3e. De mogelijkheid om van het buitengewoon onderwijs afkomstige leerlingen een aangepaste vorm van agrarisch onderwijs te geven.

Daarnaast kan tevens worden vastgesteld dat de belangstelling voor het lager agrarisch onderwijs niet zozeer een gevolg is van het ontbreken van andere onderwijsmogelijkheden dan wel van de aantrekkingskracht die van het agrarisch onderwijs uitgaat.

2.3 Ontwikkeling sinds 1966 van het aantal leerlingen gedurende de vierjarige schoolperiode

2.3.1 Landelijke ontwikkeling

Het aantal leerlingen dat in een bepaald jaar de eerste klassen van het lager agrarisch onderwijs bevolkt, is door een drietal oorzaken niet gelijk aan het aantal dat vier jaar later in de vierde klas wordt aangetroffen. Deze oorzaken zijn:

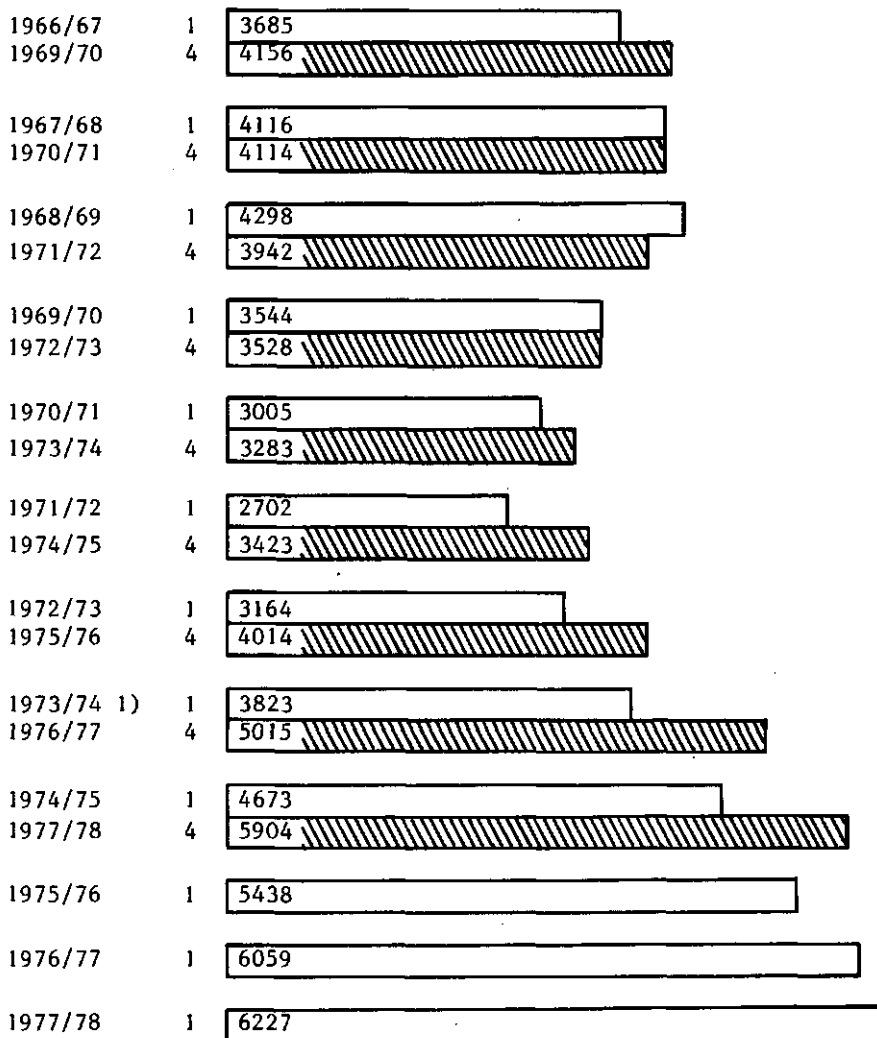
- 1e. Doubleren in een of meer klassen. Dit behoeft geen grote veranderingen tot gevolg te hebben omdat het aantal leerlingen daardoor zowel kan toe- als afnemen;
- 2e. Het voortijdig verlaten van deze vorm van onderwijs, eventueel gepaard gaand met het volgen van een andere vorm van onderwijs;

3e. Het toetreden van leerlingen in een latere klas door leerlingen die eerst een andere vorm van voortgezet onderwijs hebben gevolgd.

In grafiek 2.2 is de ontwikkeling van het aantal leerlingen op de lagere agrarische scholen sinds het schooljaar 1966/67 in beeld gebracht, zowel wat de eerste als de vierde klassen betreft.

Grafiek 2.2 Landelijke ontwikkeling van het aantal leerlingen in de 1e en 4e klassen van de lagere agrarische scholen

Schoolj. Leerj.

1) Zie noot grafiek 2.3

Bron: Ministerie van Landbouw, Directie Landbouwonderwijs.

Als uitgangspunt voor deze grafiek is het aantal leerlingen in het eerste leerjaar in het schooljaar 1966/67 opgenomen. In dat jaar had de sinds geruime tijd afnemende belangstelling voor het lager agrarisch onderwijs een eerste dieptepunt bereikt. Daarna nam de belangstelling weer toe, tot opnieuw een daling van het aantal leerlingen optrad, die in het schooljaar 1971/72 een nog lager dieptepunt bereikte. Sindsdien is het aantal leerlingen sterk gestegen. Reeds in het schooljaar 1975/76 was het aantal leerlingen in het eerste leerjaar, vergeleken met dit aantal in het schooljaar 1971/72, meer dan verdubbeld. In de daaropvolgende schooljaren 1976/77 en 1977/78 heeft deze stijging zich verder voortgezet.

Naast de aanmelding van leerlingen voor het eerste leerjaar is, sinds het in werking treden van de Wet op het voortgezet onderwijs ("Mammoethwet") in 1970 een grotere aanmelding van leerlingen in latere leerjaren van invloed geweest op het aantal leerlingen in het vierde leerjaar. In het schooljaar 1973/74 was het aantal leerlingen in de vierde klas door deze mogelijkheid, in de loop van de voorafgaande schooljaren, vergroot. Sindsdien is een steeds groter aantal leerlingen van het voortgezet onderwijs van richting veranderd. Ook in de laatste schooljaren, waarvan nog niet bekend is welke veranderingen in de aantallen leerlingen in de komende jaren plaats hadden of zullen hebben, zal het aantal leerlingen in de vierde klassen waarschijnlijk nog toenemen. In welke mate dat het geval zal zijn, is nog niet te overzien.

De oorzaak van het toenemende aantal latere aanmeldingen voor lager agrarisch onderwijs kan, zowel bij een op latere leeftijd bij deze leerlingen ontwakende belangstelling voor een agrarische opleiding als bij een aanvankelijk verkeerde keuze van onderwijsrichting, zijn gelegen. De kans dat deze leerlingen, door het alsnog kiezen van agrarisch onderwijs, meer voor onderwijs gemotiveerd raken kan zeker positief worden gewaardeerd.

2.3.2 Regionale ontwikkeling

De toeneming van het aantal leerlingen is niet over het gehele land in hetzelfde tempo opgetreden. Naar gebied zijn er duidelijke verschillen. In grafiek 2.3 is de regionale ontwikkeling van het aantal leerlingen in beeld gebracht en in aantallen vermeld.

In deze grafiek wordt de ontwikkeling vanaf het schooljaar 1971/72, het jaar waarin het totaalaantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs een dieptepunt bereikte, weergegeven.

Het grootste aantal leerlingen wordt in het westen aangetroffen. Getalsmatig is ook de groei van het aantal leerlingen hier het grootst. Gezien de grote bevolkingsconcentratie in het westen, waardoor een groter aanbod van leerlingen met name uit niet-agrarisch milieu is te verwachten, is dit niet verwonderlijk. Relatief gezien echter is de toeneming van het aantal leerlingen in het westen achtergebleven bij de overige regio's. De recente ont-

wikkeling in het westen doet echter vermoeden dat de belangstelling voor het volgen van lager agrarisch onderwijs bij leerlingen afkomstig uit een niet-agrarisch milieu nog weinig tekenen van verzwakking vertoont.

Uit de grafiek blijkt tevens dat in het zuiden de toeneming van het aantal leerlingen wat later tot stand is gekomen dan in het noorden en oosten van het land.

Grafiek 2.3 Regionale ontwikkeling van het aantal leerlingen in de 1e en 4e klassen van de lagere agrarische scholen

Schoolj.	Noorden	Oosten	Westen	Zuiden	Leerj.
71-72	288	832	1194	389	1
74-75	367	849	1589	618	4
72-73	369	884	1467	444	
75-76	477	1039	1739	759	4
73-74 1)	419	936	1818	650	1
76-77	610	1327	2176	902	4
74-75	495	1159	2212	807	1
77-78	706	1518	2544	1136	4
75-76	627	1333	2529	949	1
76-77	718	1535	2689	1117	4
77-78	685	1579	2811	1152	1

1) Vanaf het schooljaar 1973-1974 niet vermeld het aantal leerlingen van brugklassen van scholengemeenschappen met een agrarische opleiding. Dit aantal is echter gering en tast het beeld van deze grafiek niet aan.

Bron: Ministerie van Landbouw, Directie Landbouwonderwijs.

2.4 Ontwikkeling van het aantal leerlingen in de toekomst

Omtrent de ontwikkeling van het aantal leerlingen in de toekomst is het niet goed mogelijk een exact beeld te schetsen. Uit een publikatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau zijn gegevens bekend omtrent het vooruitberekende aantal leerlingen voor het volledig dagonderwijs 1). Uit deze gegevens kon geen berekening worden gemaakt voor het lager beroepsonderwijs afzonderlijk en moest worden volstaan met een berekening van het aantal leerlingen voor het lager en middelbaar beroepsonderwijs gezamenlijk. Hiervoor wordt tot 1985 ten opzichte van 1976 nog een uitbreiding van 14% van het aantal leerlingen verwacht. In 1990 en 1995 worden ten opzichte van het aantal leerlingen in 1985 verminderingen verwacht van respectievelijk 13 en 24%. Uitgedrukt in indexcijfers waarbij 1976 op 100 wordt gesteld, zal dit 114 in 1980, 99 in 1985 en 87 in 1990 bedragen.

Indien het mogelijk zou zijn geweest afzonderlijke berekeningen voor het lager en het middelbaar beroepsonderwijs te maken, zou kunnen blijken dat reeds vóór 1985 het aantal leerlingen voor het lager beroepsonderwijs een dalende lijn te zien geeft. Een daling van het aantal leerlingen, vooral veroorzaakt door een afnemend aantal geboorten, is eerder bij het lager dan bij het middelbaar onderwijs merkbaar.

Op grond van bovenstaande gegevens is moeilijk een schatting te maken van de te verwachten ontwikkeling van het aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs. Daar komt nog bij dat er te weinig zicht is op de factoren die van invloed zijn op de belangstelling bij toekomstige leerlingen van het lager beroepsonderwijs voor lager agrarisch onderwijs. Wel is in het verleden gebleken dat andere factoren dan de ontwikkeling van het aantal geboorten van invloed zijn geweest op de ontwikkeling van het totale aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs. Men denke bijvoorbeeld aan de instroom van leerlingen vanuit het voortgezet onderwijs, terwijl ook de toegenomen belangstelling vanuit het niet-agrarisch milieu een rol heeft gespeeld.

1) H. de Groot: "Ontwikkelingslijnen leerlingen en onderwijzend personeel tot 2000", S.C.P.-Cahier no. 2 (herziene versie), Sociaal en Cultureel Planbureau, Rijswijk, januari 1978.

3. Samenstelling van het leerlingenbestand

3.1 Leeftijd van de geënquêteerde jongens en meisjes

Bij de enquête zijn de leerlingen die in het schooljaar 1976/77 de vierde klassen bevolkten betrokken. In het begin van dat schooljaar werden, volgens de gegevens van het Ministerie van Landbouw en Visserij, 5015 leerlingen in deze klassen aangetroffen. Hiervan werden tegen het einde van het schooljaar 4611 leerlingen geënquêteerd, van wie 4010 (87%) jongens en 601 (13%) meisjes. Op de dag van de enquête was 20% van de leerlingen 15 jaar, 40% 16 jaar, 28% 17 jaar en 12% 18 jaar of ouder. Het uiteenlopen van de leeftijd kan voor een belangrijk deel een gevolg zijn van een latere keuze voor lager agrarisch onderwijs. Verandering van schoolkeuze komt veelal aan de orde na doubleren bij voorgaand onderwijs.

3.2 Beroep van de vader

In tabel 3.1 is een vergelijking gemaakt naar het beroep van de vader met het onderzoek dat in het schooljaar 1973/74 bij een steekproef van leerlingen uit de vierde klassen werd uitgevoerd.

Tabel 3.1 Beroep van de vader van leerlingen uit de vierde klassen

Beroep vader	Aantal leerl.			In % van het schooljaar					
	1976/77			1973/74			1976/77		
	to- taal	jon- gens	meis- jes	to- taal	j.	m.	to- taal	j.	m.
Landbouwer/veehouder	1325	1284	41	51	54	2	29	32	7
Tuinder/kweker	386	366	20	11	12	4	8	9	3
Loondienst land- en tuinbouw	74	72	2	2	2	0	2	2	0
Agrarisch-verwant, loondienst 1)	248	230	18	2	2	2	5	6	3
Niet-agrarisch, zelfstandig 1)	489	382	107	6	5	24	11	9	18
Niet-agrarisch, loondienst	2089	1676	413	28	25	68	45	42	69
Totaal	4611	4010	601	100	100	100	100	100	100

1) Voor vergelijking met het schooljaar 1973/74 zijn de indelingscriteria in beide jaren gelijk gehouden. De steekproef onder 725 leerlingen in 1973/74 bood geen andere mogelijkheid.

De tendens die in grafiek 2.1 naar voren komt, is ook in deze tabel waar te nemen. Het percentage geënquêteerde leerlingen van wie de vader niet in de land- en tuinbouw werkzaam is, nam toe van 36% tot 61%. In beide jaren was het percentage leerlingen van wie de vader niet in land- en tuinbouw werkzaam was in de lagere klassen van het lager agrarisch onderwijs nog hoger. Dit is een gevolg van de jaarlijks toenemende belangstelling voor dit onderwijs bij leerlingen afkomstig uit een niet-agrarisch milieu.

Het percentage meisjes afkomstig uit een agrarisch milieu is de laatste drie jaren weliswaar iets gestegen, maar het aantal was in 1977 gering.

Bij de vaders die in het schooljaar 1976/77 een beroep buiten de land- en tuinbouw uitoefenen, behoort ook een aantal die een beroep uitoefenen waarbij kennis van de land- en tuinbouw vereist is. Door de vaders van 7% van de leerlingen wordt een dergelijk beroep uitgeoefend. In totaal komt 46% van de leerlingen uit een ouderlijk beroepsmilieu dat min of meer bij de agrarische sector is betrokken.

Van de leerlingen van wie de vader agrarisch bedrijfshoofd is, typeerde het grootste deel, namelijk 60% dit als een veehouderijbedrijf. Hiervan zijn 30% rundveebedrijven, 24% gemengde veebedrijven en 6% intensieve veehouderijbedrijven. Bij zuivere akkerbouwers blijkt de belangstelling voor lager agrarisch onderwijs niet groot te zijn. Slechts 5% van de genoemde leerlingen komt van een akkerbouwbedrijf, terwijl het percentage bedrijven dat volgens de indeling naar bedrijfstypen tot dit bedrijfstype behoort in het gehele land 10% bedraagt. Blijkbaar wordt door akkerbouwers meer de voorkeur gegeven aan een andere opleiding dan de lagere landbouwschool voor zoons die boer willen worden.

Door 23% van de leerlingen werd het ouderlijk bedrijf als tuinbouwbedrijf en door 12% als gecombineerd bedrijf getypeerd.

3.3 Aantal leerlingen in de regio

Regionaal gezien worden de meeste leerlingen in het westen aangetroffen, vooral wat betreft meisjesleerlingen. Naar verhouding komen weinig meisjes voor op de scholen in het noorden en het zuiden van het land.

Van de 138 meisjesleerlingen in Gelderland volgen 56 de richting dierenhouderij. De school in Barneveld, waaraan deze richting is verbonden, wordt ook door meisjes uit andere provincies bezocht. Op de school in Paterswolde, gelegen in de provincie Drenthe, zitten veel leerlingen uit de provincie Groningen.

Door de vergrote belangstelling voor lager agrarisch onderwijs bij leerlingen uit een niet-agrarisch milieu komen de meeste leerlingen voor in gebieden met grote bevolkingsconcentraties. In Noord- en Zuid-Holland wordt 36% van de leerlingen aangetroffen. Ter vergelijking kan worden vermeld dat in 1977 in deze provincies 20% van alle land- en tuinbouwbedrijven voorkwam.

Tabel 3.2 Aantal leerlingen naar vestigingsplaats van de scholen in de provincie en de regio

Provincie	Aantal leerlingen			Percentage leerlingen		
	totaal jongens meisjes			totaal jongens meisjes		
Groningen	88	86	2	2	2	0
Friesland	288	268	20	6	7	3
Drenthe	169	161	8	4	4	2
Noorden	545	515	30	12	13	5
Overijssel	402	382	20	9	10	3
Gelderland	829	691	138	18	17	23
Oosten	1231	1073	158	27	27	26
Utrecht	261	218	43	6	5	7
Noord-Holland	750	593	157	16	15	26
Zuid-Holland	947	800	147	20	20	25
Zeeland	32	31	1	1	1	0
Westen	1990	1642	348	43	41	58
Noord-Brabant	584	531	53	12	13	9
Limburg	261	249	12	6	6	2
Zuiden	845	780	65	18	19	11
Nederland	4611	4010	601	100	100	100

Van alle geënquêteerde jongens is 43% - in het westen relatief minder dan in de andere regio's - en van de meisjes slechts 10% afkomstig van een land- of tuinbouwbedrijf. Van de jongens komt 49% uit een niet-agrarisch milieu, in het westen naar verhouding meer dan elders. Het merendeel van de meisjes is van niet-agrarische afkomst, vooral in het oosten en westen.

Tabel 3.3 Leerlingen naar regio en beroep van vader

Regio	Aantal leer- lingen	Percentage leerlingen waarvan vader een beroep heeft		
		agrarisch	agrarisch verwant	niet- agrarisch
jongens				
Noorden	545	49	8	43
Oosten	1073	46	8	46
Westen	1642	37	7	56
Zuiden	780	48	8	44
Totaal	4010	43	8	49
meisjes				
Noorden	30	17	10	73
Oosten	158	9	8	83
Westen	348	10	3	87
Zuiden	65	15	8	77
Totaal	601	10	5	85

3.4 Leerlingen naar onderwijsrichting binnen het lager agrarisch onderwijs en het beroep van hun vader

De keuze voor de onderwijsrichting binnen het lager agrarisch onderwijs wordt voor een belangrijk deel bepaald door het beroeps-milieu van de vader van de leerling. Van alle geënquêteerde leerlingen volgde 42% landbouwonderwijs, van de zoons van landbouwers 86%. Het onderwijs op de tuinbouwscholen werd gevolgd door 50% van alle leerlingen en door 91% van de zoons van tuinders.

Tabel 3.4 Leerlingen (jongens) naar onderwijsrichting en beroep van vader

Beroep van vader	Aantal leer-lingen	Perc. leerl. in de onderwijsrichting					
		land- bouw	groente/ bloemen- teelt	bloem- sier- kunst	aanleg/ onder- houd	a.&o./ bloem- sierk.	ove- rige
Landbouwer	1284	86	4	1	5	1	3
Tuinder	366	8	64	9	11	7	1
Loondienst land- en tuinbouw	72	33	31	10	19	6	1
Agrarisch verwant	308	28	13	15	26	11	7
Niet-agrarisch, zelfstandig	304	37	14	9	18	7	15
Niet-agrarisch, loondienst	1676	26	13	10	30	12	9
Totaal jongens	4010	45	15	7	19	8	6
Meisjes	601	20	9	36	6	14	15
Alle leerlingen	4611	42	14	11	17	8	8 *)

*) Dit percentage omvat 41 bosbouw, 114 dierenhouderij en plan- tenverzorging en 201 (comb. met) levensmiddelentechnologie.

De vakrichting binnen het lager agrarisch onderwijs van de jongens van wie de vader geen zelfstandig agrariër is, zal meer door andere factoren dan door het ouderlijk beroepsmilieu zijn bepaald. Tussen de categoriën van deze beroepen zijn er toch be- langrijke verschillen. Van de jongens waarvan de vader een beroep in de land- en tuinbouw uitoefent, volgde 64% een opleiding die gericht is op het uitoefenen van een beroep in de land- en tuin- bouw. Dit is ook het geval bij 51% van de jongens waarvan de vader een zelfstandig niet-agrarisch beroep heeft.

Vooral de jongens van wie de vader een niet-agrarisch beroep in loondienst uitoefent, volgden voor een belangrijk deel de vak-

richting aanleg en onderhoud. Vanuit dit ouderlijk beroepsmilie u blijken de aspiraties van de jongens meer gericht te zijn op het bezig zijn met de recreatieve activiteiten dan op de bij de voedselvoorziening betrokken activiteiten.

Van de meisjes volgde de helft, al of niet in combinatie met aanleg en onderhoud, onderwijs in de bloemsierkunst. Het kiezen van een bepaalde vakrichting door meisjes kan vrijwel geheel bepaald zijn door de bij hen levende interesse.

Niet elke leerling zal de vakrichting waaraan de voorkeur is gegeven, hebben kunnen volgen. Dit is vooral een gevolg van de onmogelijkheid om op alle scholen meerdere richtingen in het vakkenpakket op te nemen. Een reden wellicht voor sommige zoons van tuinders om landbouw als vakrichting te kiezen.

3.5 Onderwijs vóór de lagere agrarische school

Sinds de invoering van de Wet op het Voortgezet Onderwijs is het percentage leerlingen dat alleen basisonderwijs heeft gevolgd op de lagere agrarische scholen afgenomen, terwijl het percentage leerlingen dat aanvankelijk anders gericht onderwijs volgde toenam. Per saldo leidde dit tot een aanzienlijke toeneming van het aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs.

Tabel 3.5 Onderwijs vóór de lagere agrarische school
(in percentages)

	to- taal	Jongens afkomstig uit milieu			Meis- jes	Jon- gens en meis- jes
		agra- risch	agra- risch	niet- agra- verwant risch		
Voorgaand onderwijs						
Lagere school	62	69	62	57	41	60
Algemeen vormend onderw.	23	19	23	26	30	24
Lager technisch/nijverh./ huishoudonderwijs	12	11	10	13	22	13
Lager economisch en administratief onderw.	3	1	5	4	7	3

Van alle leerlingen heeft 40% na de basisschool eerst ander dan agrarisch onderwijs gevolgd. De hoofdmoot (24% van alle leerlingen) wordt gevormd door leerlingen die eerst naar het algemeen vormend onderwijs (mavo) zijn gegaan.

Leerlingen afkomstig uit een niet-agrarisch milieu hebben in meerdere mate dan leerlingen afkomstig uit een agrarisch verwant milieu eerst niet-agrarisch onderwijs gevolgd. Leerlingen afkom-

stig uit een agrarisch milieu zijn het minst van onderwijsrichting veranderd.

Voorals de meisjes, waarvan een groot deel afkomstig is uit een niet-agrarisch milieu, hebben een ruim gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een aanvankelijke schoolkeuze te wijzigen.

De mogelijkheid om tussentijds van onderwijsrichting te veranderen, heeft tot gevolg dat per saldo het aantal leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs is toegenomen. Voor een belangrijk deel is deze toeneming mede daardoor afkomstig van buiten het agrarisch milieu.

Het aantal leerlingen afkomstig uit een agrarisch milieu is, zoals uit grafiek 2.1 blijkt, de laatste jaren eveneens toegenomen. Dit kan mede een gevolg zijn van het veranderen van onderwijsrichting door leerlingen afkomstig uit een agrarisch milieu. Hoewel deze het minst van school veranderd zijn, blijkt toch een aanzienlijk deel (bij de jongens 31%) eerst ander dan agrarisch onderwijs na de lagere school te hebben gevolgd.

3.6 Initiatief voor het volgen van en mate van tevredenheid met de keuze voor het lager agrarisch onderwijs

De keuze voor het volgen van lager agrarisch onderwijs is het gevolg van overwegingen van de leerling, van de ouders en van de onderwijskrachten van de voorgaande school. Naar de mening van 80% van de leerlingen is het kiezen van de lagere agrarische school hoofdzakelijk het gevolg van een voorkeur bij hen zelf.

Tabel 3.6 Initiatief voor het volgen van lager agrarisch onderwijs en test

	Percentage leerlingen waarvan initiatief bij			
	leerling	ouders	voorgaande school	persoonlijk getest
Jongens	79	10	11	17
Meisjes	86	7	7	16
Totaal	80	10	10	17

Bij de meisjes is de eigen voorkeur iets meer dan bij de jongens de belangrijkste aanleiding geweest voor het volgen van lager agrarisch onderwijs. Het initiatief van de ouders en van het hoofd of het personeel van een voorgaande school is in gelijke mate aanleiding geweest voor het kiezen van dit onderwijs. Bij 17% van de leerlingen zal de keuze van het te volgen onderwijs mede bepaald zijn door adviezen na een persoonlijke test. Naar

verhouding is een test het minst afgenomen bij leerlingen met een eigen voorkeur voor lager agrarisch onderwijs en het meest bij leerlingen waar de onderwijskrachten van de voorgaande school van doorslaggevende invloed op de keuze van onderwijs zijn geweest.

Naar het milieu waaruit de leerlingen afkomstig zijn, bestaan geen grote verschillen omtrent het initiatief bij de schoolkeuze. In iets meerdere mate is het advies van een voorgaande school opgevolgd en werd een test afgenomen bij leerlingen van wie de vader een niet-agrarisch beroep in loondienst uitoefent (respectievelijk bij 14% en 20% van deze leerlingen).

De leerlingen die de minste moeite met het kiezen van lager agrarisch onderwijs kenbaar maakten, zijn degenen die de eigen keuze als doorslaggevend hebben genoemd en geen persoonlijke test hebben ondergaan.

Tabel 3.7 Leerlingen van wie eigen initiatief doorslaggevend voor schoolkeuze was

		Voorgaand onderwijs:	
Alle leerlingen	68%	- lagere school	70%
Jongens	67%	- algemeen vormend	63%
Meisjes	71%	- lts/lhno	71%
		- leao en dergelijke	48%
Vakrichting:		Beroep vader:	
- landbouw	72%	- landbouwer/veehouder	76%
- groente/bloementeel	71%	- tuinder/kweker	78%
- aanleg en onderhoud	61%	- loond. land- en tuinbouw	80%
- bloemsierkunst	65%	- agrarisch verwant	70%
- bosbouw	71%	- niet-agr. zelfstandig	58%
- dierenh./plantenverz.	61%	- niet-agr. loondienst	61%
- technologie	45%		

Voor twee derde van de leerlingen lijkt het kiezen van lager agrarisch onderwijs min of meer vanzelfsprekend te zijn geweest. Naar vakrichting komt de eigen keuze het minst voor bij de levensmiddelentechnologie, naar voorgaand onderwijs bij het lager economisch en administratief onderwijs en naar beroep van de vader bij niet-agrariërs. Dit wijst er op dat vanuit deze invalshoeken minder bekendheid met het agrarisch onderwijs bij de leerlingen is te vinden. De keuze van deze leerlingen wordt blijkbaar meer door andere beïnvloed.

Achteraf bekeken heeft ruim driekwart (77%) van de leerlingen geen spijt van het kiezen van lager agrarisch onderwijs. Bij het onderzoek in het schooljaar 1973/74 werd dit in ongeveer gelijke mate waargenomen.

Leerlingen die te kennen hebben gegeven dat een andere keuze dan lager agrarisch onderwijs wellicht of zeker beter was geweest, worden niet bij alle categoriën leerlingen in gelijke mate aange-

troffen. De verschillen in tevredenheid met de keuze vertonen een sterke samenhang met de toekomstplannen van de leerlingen. In tabel 3.8 is het percentage leerlingen vermeld dat in meerdere of mindere mate teleurgesteld is in de keuze van lager agrarisch onderwijs naar vakrichting, aansluitende plannen en beroepsplannen in de toekomst.

Tabel 3.8 Leerlingen niet tevreden met keuze van lager agrarisch onderwijs

		Plannen na lagere agr. school:	
Alle leerlingen	23%	- werken	23%
Jongens	23%	- agrarisch onderwijs	13%
Meisjes	25%	- niet-agrarisch onderwijs	49%
Vakrichting:		Toekomstige beroepssector:	
- landbouw	19%	- landbouw	9%
- groente/bloementeel	24%	- tuinbouw	15%
- aanleg en onderhoud	26%	- loonwerk en dergelijke	32%
- bloemsierkunst	25%	- bosbouw en groenvoorz.	17%
- bosbouw	15%	- bloemist/winkelier	24%
- dierenh./plantenverz.	25%	- overig agr. verwant	23%
- technologie	45%	- niet-agrarisch	57%
		- onbekend	42%

Tussen jongens en meisjes komt geen noemenswaard verschil in het percentage niet tevreden leerlingen voor. Dit wekt de indruk dat meisjes het lager agrarisch onderwijs evenveel voldoening geeft als jongens.

Naar vakrichting komt het laagste percentage tevreden leerlingen voor bij bosbouw en landbouw en het hoogste percentage bij levensmiddelentechnologie. De verschillen tussen de vakrichtingen zijn voor een belangrijk deel te verklaren uit verschillen in de plannen die de leerlingen na de lagere agrarische school hebben. Het geringste aantal ontevreden treft men aan bij leerlingen die het agrarisch onderwijs op middelbaar niveau willen vervolgen en het grootste aantal bij leerlingen die na de lagere agrarische school met niet-agrarisch dagonderwijs willen doorgaan. De kans om het onderwijs op middelbaar agrarisch niveau voort te zetten, is niet in elke vakrichting voor alle leerlingen weggelegd. Soms moet men daarvoor ver van het ouderlijk huis een school gaan bezoeken. Met name geldt dit voor de vakrichting levensmiddelen-technologie. Ook voor leerlingen van lagere tuinbouwscholen kan de geografische onbereikbaarheid van een school voor middelbaar agrarisch onderwijs in hun vakrichting de tevredenheid met de keuze voor lager agrarisch onderwijs ongunstig beïnvloeden. Van de leerlingen die de vakrichting landbouw volgen, wil een belangrijk deel naar de middelbare landbouwschool. Hierdoor is het per-

centage ontevreden leerlingen in deze vakrichting belangrijk lager dan het gemiddelde.

Naar de beroepssector waarin men uiteindelijk bij voorkeur wil gaan werken, wordt het laagste percentage ontevreden leerlingen aangetroffen in de sector landbouw. Een hoog percentage ontevreden leerlingen wordt aangetroffen bij leerlingen die een beroep in de niet-agrarische sector willen uitoefenen. Voor een belangrijk deel zijn dat leerlingen die na de lagere agrarische school niet-agrarisch onderwijs volgen. Ook leerlingen die nog niet weten welk soort beroep in de toekomst kan worden uitgeoefend, zijn vaak ontevreden met de keuze voor het lager agrarisch onderwijs. Een onzeker toekomstbeeld wekt vaak twijfel over beslissingen die in het verleden zijn genomen.

4. Plannen voor verdere opleiding

4.1 Plannen na het lager agrarisch onderwijs

De geënquêteerde leerlingen gingen op korte termijn de lagere agrarische school verlaten. In het algemeen hadden ze al vrij vaste plannen over wat ze hierna zouden gaan doen.

Om te kunnen aangeven hoe het lager agrarisch onderwijs fungeert als een doorstromingsfase dient de herkomst en bestemming van de leerlingen te worden nagegaan. Een onderscheid kan gemaakt worden tussen drie groepen van leerlingen:

1. Leerlingen die niet voor verder volledig dagonderwijs kiezen. Dit wil niet zeggen dat al deze leerlingen geen verdere opleiding zullen volgen. Voor deze groep zijn er vooral mogelijkheden om aan een leerlingenstelsel of een vakopleiding deel te nemen. Voor zover ze nog leerplichtig zijn, is dit zelfs vereist. Omdat deze groep volledig of voor een belangrijk deel van de tijd in het arbeidsproces kan worden ingeschakeld, wordt deze aangeduid als de groep die gaat werken.
2. Leerlingen met plannen voor het volgen van middelbaar agrarisch onderwijs.
3. Leerlingen met plannen voor het volgen van volledig niet-agrarisch onderwijs.

Van alle leerlingen heeft 44% het voornemen om verder volledig dagonderwijs te volgen. Leerlingen die op oudere leeftijd de opleiding op de lagere agrarische school beëindigen, hebben veelal weinig animo voor het volgen van verder volledig dagonderwijs. Van de leerlingen die 15 jaar zijn heeft 42%, van de 16-jarigen 53%, van de 17-jarigen 63% en van de 18 jaar en ouderen 72% geen plannen in deze richting.

Een deel van de leerlingen zal niet voldoende capaciteiten hebben om verder volledig dagonderwijs te volgen. Ongeveer 8% van de leerlingen volgt individueel landbouwonderwijs (ilo). Deze leerlingen komen slechts sporadisch in aanmerking voor een verdere uitgebreide studie.

Van de meisjes wil 60% en van de jongens 55% direkt na de lagere agrarische school gaan werken. Deze voorkeur wordt het minst aangetroffen bij jongens met de richting landbouw, bij jongens die eerst algemeen vormend onderwijs hebben gevolgd en bij jongens van wie de vader zelfstandig landbouwer is. Naar verhouding het meest treft men deze plannen aan bij jongens met de richting aanleg en onderhoud en/of bloemsierkunst en bij jongens die eerst lager technisch onderwijs hebben gevolgd. Naar beroep van de vader komen deze plannen het meest voor bij zoons van tuinders en bij zoons waar de vader een agrarisch verwant beroep heeft, op de voet gevolgd door zoons van degenen die in loondienst in de land- en tuinbouw werkzaam zijn.

Tabel 4.1 Plannen na het lager agrarisch onderwijs

	Aantal leer- lingen	Percentage leerlingen dat na de lag. agr. sch. onderwijs gaat volgen		
		gaat werken	gaat volgen	
			agrarisch	niet-agr.
Alle leerlingen	4611	56	32	12
Meisjes	601	60	20	20
Jongens	4010	55	34	11
Jongens naar onderwijsrichting				
- landbouw	1802	43	48	9
- groente/bloementeel	605	62	25	13
- aanleg en onderhoud/ bloemsierkunst	1335	70	21	9
- overig	268	48	25	27
Jongens naar voorgaand onderw.				
- lagere school	2511	57	33	10
- algemeen vormend	905	40	44	16
- lager technisch	486	70	23	20
- lager econ. en admin.	108	62	25	13
Jongens naar beroep vader				
- landbouwer/veehouders	1284	45	50	5
- tuinder	366	66	30	4
- loondienst land- en tuinbouw	72	64	27	9
- agrarisch verwant	308	66	24	10
- niet-agrarisch zelfstandig	304	59	27	14
- niet-agrarisch loondienst	1676	57	26	17

Van de jongens wil 45% en van de meisjes 40% een verdere volledige schoolopleiding volgen. Een duidelijk verschil tussen beide groepen is waar te nemen bij de aard van het te volgen onderwijs. Van de jongens kiest ruim driekwart voor een verdere agrarische opleiding en van de meisjes de helft. Dit verschil houdt slechts ten dele verband met het beroep van de vader. Van de jongens waarvan de vader een niet-agrarisch beroep heeft, kiest rond een kwart voor agrarisch dagonderwijs en van alle meisjes een vijfde. Wellicht heeft een aantal meisjes het lager agrarisch onderwijs gekozen meer vanwege de aantrekkelijke kanten van dit onderwijs, dat aansluit op hun interesse, dan vanuit een vast idee omtrent hun latere beroep. Dit betekent niet dat de niet-agrarische schoolopleiding, die deze meisjes willen volgen, geen raakvlakken heeft met het agrarisch onderwijs. De belangstelling voor de niet-agrarische schoolopleiding en het daar op aansluitende beroep kan door het volgen van agrarisch onderwijs zijn ontstaan.

De plannen om na de lagere agrarische school verder volledig dagonderwijs te volgen, zijn in tabel 4.1 onderscheiden naar plannen voor agrarisch en niet-agrarisch onderwijs.

Animo voor het volgen van niet-agrarisch onderwijs is aanwezig bij 11% van de jongens en bij 20% van de meisjes. Jongens die voor dit onderwijs kiezen, zijn voor driekwart afkomstig uit een niet-agrarisch milieu. De kans op een agrarisch of een agrarisch verwant beroep worden door deze jongens blijkbaar niet hoog aangeslagen. Mogelijk is ook dat andere beroepen op den duur meer aantrekkingskracht hebben gekregen.

Plannen voor middelbaar agrarisch onderwijs worden naar verhouding het meest aangetroffen bij jongens met de richting landbouw, bij jongens die eerst algemeen vormend onderwijs hebben gevolgd en bij jongens van wie de vader zelfstandig landbouwer is.

Opvallend is dat van de zoons van tuinders, evenals van jongens die de richting groente/bloementeel volgen, er maar weinig belangstelling hebben voor middelbaar agrarisch onderwijs. Voor de groente/bloementeel wordt de verdere scholing meer dan bij de landbouw opgedaan bij vakscholen en leerlingenstelsels. De oorzaak hiervan is niet duidelijk. Wel kan worden geconstateerd dat dit historisch in deze richting is gegroeid.

Relatief weinig belangstelling voor middelbaar agrarisch onderwijs treft men aan bij jongens die de richting aanleg en onderhoud en/of bloemsierkunst volgen. De meeste jongens zijn afkomstig van buiten het zelfstandig agrarisch milieu. Een oorzaak van de naar verhouding geringere belangstelling voor deze richtingen kan zijn de grote afstand tot een middelbare agrarische school met de gewenste vakrichting. Een rol kan ook spelen het ontbreken van mogelijkheden bij de leerlingen door geringe leer capaciteiten. Zo is het percentage ilo-leerlingen bij de richting aanleg en onderhoud en/of bloemsierkunst hoger dan bij andere richtingen terwijl er slechts vier middelbare agrarische scholen met de richting bloemsierkunst zijn.

In tabel 4.2 zijn de vakrichtingen bij het middelbaar agrarisch onderwijs en de belangstelling daarvoor bij leerlingen die middelbaar agrarisch onderwijs willen volgen vermeld.

Tabel 4.2 Belangstelling voor vakrichtingen bij het middelbaar agrarisch onderwijs

Vakrichting	Jongens		Meisjes	
	aantal	%	aantal	%
Landbouw	933	63	39	29
Groente/bloementeel	159	11	11	8
Aanleg en onderhoud	267	18	15	11
Bloemsierkunst	78	5	68	50
Overig	43	3	3	2
Totaal	1480	100	136	100

De meeste jongens die naar de middelbare agrarische school willen, hebben belangstelling voor de richting landbouw. Deze voorkeur leeft vooral bij degenen die op de lagere agrarische school de vakrichting landbouw volgen. Een dergelijke overeenstemming vindt men ook bij de vakrichting groente/bloementeel. De belangstelling voor het volgen van de vakrichting aanleg en onderhoud en/of bloemsierkunst bij het middelbaar agrarisch onderwijs is bij de jongens veel groter dan voor groente/bloementeel.

Bij de meisjes valt in het bijzonder de belangstelling voor bloemsierkunst op, gevolgd door de richting landbouw.

Een deel van de leerlingen (115 jongens en 17 meisjes) heeft, terwijl men nog op de lagere agrarische school zat, het voornemen geuit na de middelbare agrarische school een opleiding te volgen aan een hogere agrarische school.

4.2 Instroom en uitstroom van leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs

Het leerlingenbestand (de zogenaamde instroom) bij het lager agrarisch onderwijs kan in drie categoriën worden verdeeld:

- 1e. Leerlingen die rechtstreeks van het basisonderwijs komen.
- 2e. Leerlingen uit het algemeen vormend onderwijs.
- 3e. Leerlingen uit het niet-agrarisch beroepsonderwijs.

Al naar gelang de plannen na het lager agrarisch onderwijs (de zogenaamde uitstroom) kunnen de leerlingen worden onderscheiden naar:

- 1e. plannen om te gaan werken;
- 2e. het volgen van volledig agrarisch dagonderwijs;
- 3e. het volgen van volledig niet-agrarisch dagonderwijs.

In tabel 4.3 is aangegeven hoe de verhouding ligt tussen de instroom en de uitstroom van leerlingen.

Van de jongens die na de lagere agrarische school gaan werken, is 65% rechtstreeks afkomstig van de lagere school. Van degenen die verder agrarisch onderwijs willen volgen en van degenen die hun opleiding in niet-agrarische richting zoeken, is dit respectievelijk 61% en 56%. Verder agrarisch of niet-agrarisch onderwijs zal vooral worden gevolgd door jongens die eerder algemeen vormend onderwijs hebben gehad. Wellicht heeft hierbij de aanpak van meer op de praktijk gericht onderwijs op de lagere agrarische school een rol gespeeld. Van de jongens die afkomstig zijn van het niet-agrarisch beroepsonderwijs denkt slechts een klein deel na de lagere agrarische school aan verder dagonderwijs, wat vermoedelijk verband houdt met de geringere leercapaciteiten.

Bij de meisjes ligt de situatie anders dan bij de jongens. Dit hangt samen met het relatief geringere deel dat afkomstig is van de lagere school en het relatief grotere deel dat na de lagere agrarische school wil gaan werken of niet-agrarisch onderwijs wil volgen. Mede als gevolg daarvan is het percentage meisjes met

Tabel 4.4 Instroom en uitstroom van jongens naar ouderlijk beroepsmilieu en gevolgde vakrichting

Instroom (afkomstig uit vorige opleiding)	Uitstroom (plannen na lagere agrarische school)	Percentage zoons naar:									
		beroep van vader					Percentage zoons naar:				
		land- bou- wer	tuin- der dienst	agr. loon- want	niet-agr. zelf- stan- dig	agr. ver- dien- st	land- bouw	agro- niet-agr. bouw	land- bouw	agro- niet-agr. bouw	over- rige bloems- kust
Lagere school	totaal	69	67	67	52	58	64	64	61	55	
	beroep	33	46	45	30	34	29	42	45	24	
	agr. onderwijs	33	19	18	14	14	30	16	11	16	
	niet-agr. ond.	3	2	4	8	10	5	6	5	15	
Algemeen vormend onderwijs	totaal	19	21	15	31	25	22	23	22	27	
	beroep	5	11	8	16	10	6	11	11	11	
	agr. onderwijs	13	8	3	11	9	13	7	8	7	
	niet-agr. ond.	1	2	4	4	6	3	5	3	9	
Niet-agra- risch be- roeps- onderwijs	totaal	12	12	18	17	17	14	13	16	18	
	beroep	7	9	11	12	12	8	9	13	13	
	agr. onderwijs	4	2	6	3	3	5	3	2	2	
	niet-agr. ond.	1	1	1	2	2	1	1	1	3	
Totaal	totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
	beroep	45	66	64	58	56	43	62	69	48	
	agr. onderwijs	50	29	27	28	26	48	26	21	25	
	niet-agr. ond.	5	5	9	14	18	9	12	9	27	
Aantal	totaal	1284	366	72	304	1676	1802	605	1335	268	
Jongens	in procenten	32	9	2	7	42	45	15	33	7	

plannen voor verder agrarisch onderwijs tamelijk laag. Het belangrijkste verschil met de jongens wordt gevonden bij meisjes die afkomstig zijn van het algemeen vormend onderwijs. Een belangrijk deel hiervan wil direct na de lagere agrarische school gaan werken. Het overtreft zelfs het deel van de meisjes dat, afkomstig van de lagere school, na de lagere agrarische school wil gaan werken. Mogelijk speelt hierbij de leeftijd - vrij veel oudere meisjes - een rol.

De in- en uitstroom bij het lager agrarisch onderwijs zal bij meisjes vooral bepaald zijn door hun interesse voor agrarisch onderwijs en voor een bij hen passend beroep. Ook zal er bij meisjes minder invloed van het ouderlijk beroepsmilieu zijn te verwachten dan bij jongens, waarbij vooral de mogelijkheid van opvolging op het ouderlijk bedrijf een rol zal spelen.

Tabel 4.3 Instroom en uitstroom van leerlingen

Instroom (afkomstig uit vorige opleiding)	Uitstroom (plannen na agrarische school)							
	To- taal		Waarvan na lag. agr. school					
			gaat werken	 onderwijs gaat volgen			
					agrarisch		niet-agr.	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Jongens:								
- lagere school	2511	63	1435	65	833	61	243	56
- algemeen vormend onderwijs	905	23	366	17	395	29	144	33
- niet-agrarisch beroepsonderwijs	594	14	409	18	137	10	48	11
Totaal	4010	100	2210	100	1365	100	435	100
Meisjes:								
- lagere school	244	41	128	36	56	47	60	49
- algemeen vormend onderwijs	183	30	104	29	41	34	38	31
- niet-agrarisch beroepsonderwijs	174	29	127	35	23	19	24	20
Totaal	601	100	359	100	120	100	122	100

De instroom van jongens bij het lager agrarisch onderwijs en de gevolgde vakrichting binnen dat onderwijs houdt nauw verband met het ouderlijk beroepsmilieu. Een zelfde tendens is waar te nemen indien de instroom en uitstroom in verband worden gebracht met het beroep van de vader en met de gevolgde vakrichting binnen het lager agrarisch onderwijs (tabel 4.4).

Opvallend in tabel 4.4 zijn de verschillen tussen de zoons van landbouwers en tuinders. Verschillen van dezelfde aard zijn ook te vinden tussen de vakrichtingen landbouw en groente/bloementeel, de richtingen die het meest door respectievelijk zoons van landbouwers en tuinders worden gevolgd. Deze verschillen doen zich niet zozeer voor bij de instroom (afkomstig uit vorige opleiding) dan wel bij de uitstroom (plannen na de lagere agrarische school).

Van de zoons van landbouwers en van de leerlingen met de richting landbouw kiezen er aanmerkelijk meer voor middelbaar agrarisch onderwijs dan van de zoons van tuinders en van leerlingen met de richting groente/bloementeel. De interesse voor niet-agrarisch onderwijs is zowel bij de zoons van boeren als van tuinders gering en tussen de richting landbouw en groente/bloementeel niet opvallend verschillend. Met andere woorden het zijn vooral de zoons van tuinders evenals leerlingen met de richting groente/bloementeel die van plan zijn direct na de lagere agrarische school een beroep uit te oefenen.

Van de leerlingen afkomstig van de lagere school is bij de zoons van landbouwers en bij leerlingen met de richting landbouw de belangstelling voor middelbaar agrarisch onderwijs tamelijk groot. In wat mindere mate geldt dit ook voor leerlingen afkomstig uit het algemeen vormend onderwijs met de richting landbouw. Van deze jongens kan worden aangenomen dat een belangrijk deel hiervan bij de aanvankelijke keuze van algemeen vormend onderwijs een verdere scholing op de middelbare agrarische school voor ogen stond. De wisseling van onderwijsrichting heeft vermoedelijk de keuze voor middelbaar agrarisch onderwijs eerder definitief gemaakt. Belangstelling voor het volgen van middelbaar agrarisch onderwijs wordt bij de jongens mede vanuit het beroepsmilieu van landbouwers kennelijk meer gestimuleerd dan vanuit het beroepsmilieu van tuinders.

Van de jongens van wie de vader een niet-agrarisch beroep heeft, is ruim een kwart van plan middelbaar agrarisch onderwijs te volgen. Deze groep vertoont daarmee weinig verschil met de groep jongens van wie de vader tuinder is of een beroep heeft in agrarische loondienst danwel in de agrarisch verwante sector.

Het volgen van lager agrarisch onderwijs door jongens die laten blijken dat ze in een niet-agrarisch beroep willen werken, kan voor hen toch wel de meest geschikte vorm van voortgezet onderwijs geweest zijn. Vaak hebben deze jongens eerst een andere vorm van voortgezet onderwijs gevolgd, die echter niet voldeed. Wellicht heeft het lager agrarisch onderwijs hen over de drempel naar verder onderwijs geholpen. Naar verhouding is deze tendens het meest waar te nemen bij de "overige" vakrichtingen, waarvan levensmiddelentechnologie de belangrijkste is. Veel minder is dit waar te nemen bij de vakrichting aanleg en onderhoud en/of bloemsierkunst, die ook door een groot aantal zoons van niet-agrariërs wordt gevolgd.

4.3 Opleiding via leerlingenstelsels van vakscholen

Voor leerlingen die nog geen 18 jaar zijn, is vorming na de lagere agrarische school wettelijk verplicht. Aan deze verplichting kan worden voldaan door het volgen van een leerlingensysteem terwijl de vakscholen open staan voor degenen die de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt. Het leerlingensysteem wordt gezien als een opleiding die voor een groot deel in de praktijk tot stand komt onder gelijktijdige theoretische scholing.

De belangstelling voor het leerlingensysteem in land- en tuinbouw is de laatste jaren sterk toegenomen. Het aantal cursisten bedroeg in november 1976 bijna 3000. In november 1977, het tijdstip waarop leerlingen die in het schooljaar 1976/77 het diploma van de lagere agrarische school hebben behaald en konden worden ingeschreven, wat dit aantal gestegen tot ruim 3800. In november 1978 lag het aantal cursisten zelfs op 4550.

Aan de leerlingen die geen plannen hadden voor het volgen van middelbaar agrarisch onderwijs of van niet-agrarisch onderwijs is gevraagd naar plannen voor het volgen van een verdere opleiding bij een leerlingensysteem. Van de 2569 leerlingen wilde 58% een leerlingensysteem volgen. Naar jongens en meisjes bedragen deze percentages respectievelijk 60% en 50%. Hoe jonger de leerlingen zijn, des te groter de belangstelling voor deze opleiding is: bij 15-jarigen 73% en bij leerlingen van 18 jaar of ouder 46%.

Tabel 4.5 Belangstelling voor leerlingensystemen naar leeftijd

Leeftijd	Aantal leerlingen dat na de lagere agrarische school geen verder dagelijks onderwijs gaat volgen		
	totaal	waarvan naar leerlingensysteem	
		aantal	procenten
15 jaar	382	277	73
16 jaar	970	602	62
17 jaar	822	438	53
18 jaar en ouder	395	180	46
Totaal	2569	1497	58
waarvan jongens	2210	1318	60
meisjes	359	179	50

De belangstelling voor de verschillende richtingen in de leerlingensystemen kan het beste worden gerelateerd aan de uiteindelijke beroepsplannen. Van de meisjes heeft 71% belangstelling voor bloemsierkunst. De verdere belangstelling ligt vrijwel geheel in de tuinbouwsector. De uiteindelijke beroepsplannen van deze meisjes wijzen in dezelfde richting.

In tabel 4.6 zijn de plannen vermeld van de jongens voor de richting in het leerlingensstelsel naar hun uiteindelijke beroepsplannen. In tegenstelling tot de meisjes gaat de belangstelling van de jongens uit naar leerlingensstelsels landbouw, tuinbouw of aanleg en onderhoud en wat minder naar bloemsierkunst. Uiteindelijke beroepsplannen en belangstelling voor een leerlingensstelsel komen vrij goed met elkaar overeen.

Tabel 4.6 Plannen van jongens voor leerlingensstelsels

Beroepensector waarin de leer- lingen uitein- delijk willen werken	Jongens die na de lagere agrarische school geen verder dagelijks onderwijs willen volgen							
	To- taal- aan- tal	Percentage jongens dat een leer- lingensstelsel wil volgen						
		Totaal waarvan:						
		land- bouw	tuin- bouw	aanleg en on- 1) derh.	bloem- sier- kunst	ove- rig/ onbek.	niet- agra- risch	
Landbouw	511	54	50	1	2	-	1	-
Tuinbouw	419	65	2	52	8	3	0	0
Loonwerk e.d.	51	16	10	2	2	-	-	2
Bosbouw en groenvoorz.	510	82	1	12	60	1	8	-
Bloemist/ winkelier	230	86	1	16	5	64	0	-
Dierenver- zorging	59	36	24	-	7	3	2	-
Agr. verwant	71	46	23	14	4	-	5	-
Niet-agrarisch	274	29	3	3	8	3	1	11
Onbekend	85	28	9	6	6	2	1	4
Totaal	2210	60	15	15	18	8	2	2

1) Inclusief tuinbouwvakschool (135 jongens = 6%).

Belangstelling voor het leerlingensstelsel hebben vooral jongens die bij een bloemist/winkelier of in de sector bosbouw en groenvoorziening willen werken, in wat mindere mate gevolgd door leerlingen die in de land- of tuinbouw werkzaam willen zijn. Van de 330 jongens met belangstelling voor het leerlingensstelsel in de tuinbouw willen er 135 een opleiding volgen aan een tuinbouwvakschool. Deze opleiding staat echter pas open bij een leeftijd van 18 jaar. Het is mogelijk dat vooral de jongens die in de tuinbouw willen werken na het volgen van het leerlingensstelsel nog naar een vakschool wensen te gaan.

De geringe belangstelling voor leerlingensstelsels bij jongens die een niet-agrarisch beroep willen uitoefenen, is een gevolg van het moeilijk kunnen vinden van een dergelijke opleiding met voldoende aansluiting op het lager agrarisch onderwijs.

5. Beroepsplannen

5.1 Beroepsplannen van de jongens

Het onderwijs heeft onder meer als doelstelling het voorbereiden op een beroep in de maatschappij. Bij het agrarisch onderwijs is deze doelstelling in de eerste plaats gericht op beroepen in het agrarisch bedrijfsleven en op beroepen die daarmee verwant zijn.

Een belangrijke aanleiding voor het onderzoek bij het agrarisch onderwijs was de vraag of er verband is tussen de toegenomen belangstelling voor agrarisch onderwijs en een eventuele toename van het aantal jongeren met plannen voor een agrarisch of daaraan verwant beroep. Vooral in het perspectief van een in de toekomst verder afnemende behoefte aan arbeidskrachten in de agrarische sector is het van belang inzicht te hebben in de factoren die van invloed zijn op de toevloeiing van jongeren naar de agrarische sector.

Een aanknopingspunt voor het verkrijgen van inzicht in de ontwikkelingen in het aanbod van jongeren voor de agrarische sector biedt het onderzoek dat in 1974 onder leerlingen van een aantal agrarische scholen is uitgevoerd. Van de geënquêteerde jongens van de lagere agrarische scholen wilden toen naar schatting 2000 leerlingen direct na het beëindigen van de lagere agrarische school of na een daarna alsnog te volgen opleiding op een land- of tuinbouwbedrijf gaan werken, van wie driekwart op het ouderlijk bedrijf. Bij het onderzoek in 1977 bleek dat eveneens circa 2000 leerlingen plannen in deze richting hadden, van wie echter twee derde op het ouderlijk bedrijf wilde werken. De daling van het aandeel van leerlingen van agrarische afkomst (zie 3.2 Beroep van de vader) heeft tegelijk met de grotere toeloop van leerlingen naar het lager agrarisch onderwijs ertoe geleid dat het aantal leerlingen met plannen voor een agrarisch of daaraan verwant beroep ongeveer gelijk is gebleven.

De beroepsplannen van de leerlingen zijn in de vraagstelling onderscheiden in twee fasen. Allereerst is gevraagd naar de werkzaamheden die ze zo mogelijk na het verlaten van de lagere agrarische school of na de daarop aansluitende schoolopleiding willen uitoefenen. Op deze vraag werd van 3648 jongens (91% van het totaal aantal) een antwoord verwacht. Geen antwoord werd daarbij namelijk verwacht van leerlingen die na de lagere agrarische school meer dan één school willen volgen, bijvoorbeeld na de middelbare nog de hogere agrarische school. Tenslotte is aan alle (4010) jongens gevraagd welk beroep ze op den duur willen uitoefenen.

Van alle jongens heeft 88% het beroep na de schoolopleiding

Tabel 5.1 Beroepsplannen van jongens

Beroepsplannen van de jongens							
Beroepssector	Direkt na lagere agrariſche ſchool of event. verdere schoolopleiding	Uiteindelijke beroepsplannen					
		Totaal	Meteen na lagere agra- riſche ſchool gaan werken	Verder....onderwijs volgen	Totaal		
Landbouw		30,1%	1206	43%	55%	2%	100%
Tuinbouw		14,5%	582	72%	26%	2%	100%
Totaal land- en tuinbouw	40,0%	44,6%	1788	52%	46%	2%	100%
Loonwerk en dergelijke	6,2%	1,8%	72	71%	21%	8%	100%
Bosbouw en groenvoorziening	18,6%	19,2%	769	66%	28%	6%	100%
Bloemist/winkelier	7,2%	7,4%	295	78%	21%	1%	100%
Dierenverzorging	2,3%	2,4%	99	60%	27%	13%	100%
Agrariſch verwant	3,1%	5,5%	221	32%	54%	14%	100%
Niet-agrariſch	10,9%	14,5%	581	47%	7%	46%	100%
Onbekend	2,7%	4,6%	185	46%	38%	16%	100%
Totaal	91,0%	100,0%		55%	34%	11%	100%
Aantal jongens	3648	4010	2210	1365	435		

en 95% het uiteindelijke beroep vermeld. Van 3% is niet bekend welke beroepsplannen men na de schoolopleiding heeft en van 5% welke beroepsplannen men uiteindelijk heeft. In tabel 5.1 zijn de aanvankelijke beroepsplannen van 91% van de jongens en de uiteindelijke beroepsplannen van alle jongens vermeld.

Van alle jongens wil uiteindelijk 30% in de landbouw en 15% in de tuinbouw gaan werken. In de bosbouw en groenvoorziening ziet 19% en in de overige verwante sectoren 16% zijn definitieve beroepsbestemming. Van 5% van de jongens is de uiteindelijke beroepsvoorkeur niet bekend.

In veel gevallen liggen de plannen die men heeft direct na het einde van de lagere agrarische school of de eventueel daarop volgende school en het beroep dat men uiteindelijk wil uitoefenen in dezelfde beroepssector. Dat geldt dooreengenoemen vooral voor de jongens die meteen na de lagere agrarisch school gaan werken, met uitzondering echter de sector land- of tuinbouw. Dit hangt vooral samen met de verschillende positie die men daarin inneemt, bijvoorbeeld eerst meewerkende zoon en later zelfstandig ondernemer op een land- of tuinbouwbedrijf. Ook ten aanzien van het loonwerk treedt enige verandering op. Het werken met machines op agrarische bedrijven spreekt veel jongens aan. Het kan bovendien worden gecombineerd met meewerken op het ouderlijk bedrijf, waar ze uiteindelijk hun vader kunnen opvolgen.

Opvallend in de tabel 5.1 is dat 15% van de jongens een niet-agrarisch beroep als uiteindelijke keuze heeft vermeld. Hierbij zijn vaak beroepen genoemd als monteur, politie-agent en beroepsmilitair. Ongeveer de helft van deze jongens wil daarvoor eerst niet-agrarisch onderwijs volgen. Het lager agrarisch onderwijs zal in veel gevallen echter niet voldoende kansen geven voor een dergelijk beroep. Wellicht hadden deze jongens beter een andere onderwijsrichting kunnen kiezen.

In tabel 5.1 is ook aangegeven welke invloed de verschillende wegen, die de jongens na het verlaten van de lagere agrarische school willen bewandelen, hebben op de beroepskeuze. Van de 11% jongens die niet-agrarisch onderwijs willen volgen, denkt een groot deel een niet-agrarisch beroep uit te oefenen. Verder heeft ruim een derde deel van de jongens middelbaar agrarisch onderwijs op het oog. Van deze jongens wil de helft een beroep in de landbouw. Dit houdt tevens in dat van de 30% van alle jongens die hun uiteindelijke beroep in de landbouw zoeken, eveneens de helft eerst de middelbare agrarische school wenst te volgen. Een opleiding op middelbaar niveau wordt blijkbaar in de landbouw meer op prijs gesteld dan in de tuinbouw. Van de 15% jongens die uiteindelijk aan een beroep in de tuinbouw denken, wil een veel kleiner deel middelbaar agrarisch onderwijs volgen. Van de jongens die in de diverse agrarisch verwante sectoren een beroep willen uitoefenen, wil een vrijwel gelijk deel als van de jongens die in de tuinbouw gaan werken eerst de middelbare agrarische school volgen.

Tabel 5.2 Uiteindelijk beroepsplannen van jongens naar gevolgde vakrichting en beroep van vader

Vakrichting/ Beroep vader	Aan- tal jon- gens	Percentage jongens met uiteindeijk beroepsplan in de sector:									
		land- bouw	tuin- bouw	loon- werk	bosbouw & groen- bouw	bloei- mist/ winke- ling	dieren- ver- zor- ging	agra- risch ver- risc	niet- be- kend	on- be- kend	
Vakrichting:											
Veehouderij/akkerbouw	1802	63	2	3	4	0	4	8	11	5	
Groente/bloementeelt	605	5	51	1	15	5	1	5	13	4	
Aanleg & onderh./bloemsierk.	1335	2	17	0	42	18	2	3	13	3	
Overig	268	8	5	1	19	4	5	6	45	7	
Beroep vader:											
Landbouwer	1284	78	3	2	3	1	1	4	5	3	
Tuinder	366	4	75	1	4	5	-	5	3	3	
Agrarisch loondienst	72	27	35	3	16	1	-	7	4	7	
Agrarisch verwant	308	11	12	3	32	14	3	7	14	4	
Niet-agrarisch zelfstandig	304	9	12	1	16	11	5	9	28	9	
Niet-agrarisch loondienst	1676	7	11	1	32	11	4	6	22	6	

5.2 Uiteindelijk beroep van jongens naar gevolgde vakrichting en beroep van vader

De beroepsplannen van de jongens kunnen in verband worden gebracht met de vakrichting die op de lagere agrarische school is gevolgd en met het beroepsmilieu waaruit de jongens afkomstig zijn (tabel 5.2).

Bij de verschillende vakrichtingen gaat de meeste belangstelling uit naar beroepen die bij de vakrichting aansluiten. Relatief het minst is dit het geval bij de richting groente/bloementeel, waar de helft de voorkeur geeft aan een beroep in de tuinbouw. Bij akkerbouw/veehouderij wil 63% een beroep in de landbouw, bij aanleg en onderhoud/bloemsierkunst heeft 60% een beroep op het oog in bosbouw en groenvoorziening en in de sector bloemist/winkelier. De voorkeur voor een niet-agrarisch beroep bij de leerlingen van overige vakrichtingen is vooral afkomstig van de richting levensmiddelentechnologie. De niet-agrarische beroepen waarvoor belangstelling is, hebben echter vaak wel aanknopingspunten bij het genoten onderwijs. Bij de andere drie richtingen is de belangstelling voor een niet-agrarisch beroep ongeveer gelijk (11 à 13%). Bij de richting groente/bloementeel wil daarnaast nog 20% een beroep in aanleg en onderhoud/bloemsierkunst. Voor deze jongens is het wellicht niet altijd mogelijk geweest de daarvoor geëigende richting te volgen. Anderzijds kan de minder goede aansluiting tussen beroepskeuze en gevolgde vakrichting een gevolg zijn van factoren die nog niet werden voorzien toen de keuze voor de vakrichting werd gedaan.

Bij vier vijfde van de jongens van wie de vader zelfstandig boer of tuinder is, bestaat het voornemen een beroep in de land- of tuinbouw uit te oefenen. Dit voornemen leeft ook vrij sterk bij jongens waarvan de vader in loondienst in land- of tuinbouw werkzaam is. Slechts een klein percentage denkt aan een niet-agrarisch beroep. Voor zover deze jongens geen beroep in de land- en tuinbouw ambiëren, geniet een agrarisch verwant beroep nog de meeste belangstelling. Deze voorkeur kan evenwel voor sommigen een tweede keus zijn, omdat ze geen mogelijkheden zien in de land- en tuinbouw. Van alle jongens die in de landbouw willen gaan werken, heeft 85% en van de jongens die in de tuinbouw willen werken 58% een vader die in de land- of tuinbouw werkzaam is.

Van de jongens van wie de vader niet in de land- of tuinbouw werkt (agrarisch verwant, niet-agrarisch zelfstandig of in loondienst), denkt rond een vijfde deel aan een beroep in de land- en tuinbouw. Voor jongens van niet-agrarische herkomst is het ongetwijfeld moeilijk om zelfstandig landbouwer of tuinder te worden. Een sterke beperking van deze kans is vooral gelegen in de grote bedragen die nodig zijn bij het verwerven van een eigen bedrijf. De ambitie van leerlingen van niet-agrarische afkomst voor een beroep in de land- of tuinbouw zal er eerder toe leiden dat men als werknemer in deze beroepssector terechtkomt.

Tabel 5.3 Uiteindelijke beroepsplannen van jongens naar vestigingsplaats van de scholen in de provincie en de regio

Provincie/ regio	Aan- tal jon- gens	Percentage jongens met uiteindelijk beroep in de sector:									
		land- bouw	tuin- bouw	loon- werk	bosbouw & groen- voorzie- ning	bloei- mist/ winke- lier	dieren- ver- zor- ging	agra- risch ver- want	niet- agra- risch	on- be- kend	
Groningen	86	51	4	4	7	1	2	6	17	8	
Friesland	268	47	3	5	10	1	2	6	18	8	
Drenthe	161	40	9	2	16	9	1	2	17	4	
Noorden	515	45	5	4	11	4	2	5	17	7	
Overijssel	382	42	7	1	25	4	1	5	10	5	
Gelderland	691	33	11	2	22	5	3	8	12	4	
Oosten	1073	37	10	2	23	4	2	7	11	4	
Utrecht	218	32	6	2	22	3	8	6	18	3	
Noord-Holland	593	15	19	1	23	11	3	2	19	7	
Zuid-Holland	800	17	28	2	18	8	3	7	13	4	
Zeeland	31	52	16	3	23	3	-	3	-	-	
Westen	1642	19	21	1	21	9	3	5	16	5	
Noord-Brabant	531	40	12	2	18	8	1	5	10	4	
Limburg	249	21	14	2	13	15	4	1	27	3	
Zuiden	780	34	13	2	17	10	2	4	15	3	
Totaal	4010	30	15	2	19	7	2	6	14	5	

Voor de sectoren bosbouw en groenvoorziening en bloemist/winkelier wordt naar verhouding de meeste animo aangetroffen bij jongens van wie de vader een agrarisch verwant beroep heeft. Ook bij jongens met een vader in niet-agrarische loondienst is de bosbouw en groenvoorziening sterk in trek. Van alle jongens die voor bosbouw en groenvoorziening kiezen, heeft 71% een vader met een niet-agrarisch beroep in loondienst. Dit is ook het geval bij 62% van de jongens die in de sector bloemist/winkelier werkzaam willen zijn.

De meeste belangstelling voor een niet-agrarisch beroep wordt gevonden bij jongens van wie de vader een zelfstandig niet-agrarisch beroep heeft. Een deel van deze jongens zal waarschijnlijk een plaats kunnen vinden in het bedrijf van hun vader. Van alle jongens die een niet-agrarisch beroep willen uitoefenen, heeft 77% een vader met een niet-agrarisch beroep. Het volgen van agrarisch onderwijs was voor deze jongens, gezien hun afkomst, geen vanzelfsprekende zaak. Gelet op hun beroepskeuze was het volgen van agrarisch onderwijs waarschijnlijk ook niet de meest juiste opleiding. Daarom wil ruim de helft van deze jongens alsnog een niet-agrarische dagopleiding gaan volgen. Het volgen van agrarisch onderwijs is voor deze jongens wellicht een mogelijkheid geweest om ze te motiveren voor het volgen van verder onderwijs.

5.3 Uiteindelijke beroepsplannen van jongens naar regio

Zoals in beide vorige paragrafen is gebleken, hangen de verschillen in de beroepsplannen van de jongens voor een belangrijk deel samen met de gevolgde vakrichting, terwijl eveneens het beroep van de vader een rol speelt. Verder is naar voren gekomen dat het aantal leerlingen in de vierde klas per gebied nogal uiteenloopt (zie 2.3.2 Regionale ontwikkeling). Regionaal gezien is ook de sociale herkomst i.c. het beroep van de vader verschillend. Zo heeft in het westen 35% van de jongens een vader met een agrarisch beroep en 65% met een niet-agrarisch beroep, terwijl dat in de andere regio's respectievelijk 55 en 45% was. Wat tenslotte de vakrichting betreft, wordt in het westen naar verhouding de richting aanleg en onderhoud/bloemsierkunst meer gevolgd dan elders. Een en ander kan wijzen op mogelijke regionale verschillen in de beroepsplannen van de leerlingen.

Van de leerlingen in het noorden heeft 45% belangstelling voor een beroep in de landbouw tegen 19% van de leerlingen in het westen. De belangstelling voor een beroep in de tuinbouw is echter in het noorden gering (5%) en in het westen, vooral in de provincie Zuid-Holland, groot (21%). Betrekkelijk weinig belangstelling voor een beroep in de landbouw is er in de provincies Noord- en Zuid-Holland en Limburg. Overigens is de belangstelling voor een beroep in de land- of tuinbouw in de regio ongeveer een afspiegeling van de aantalsverhoudingen van deze bedrijven in de regio.

Tabel 5.4 Beroepsplannen van de meisjes

Beroepssector	Beroepsplannen van de meisjes					
	Direkt na lagere agrarische school of event. verdere schoolopleiding		Uiteindelijke beroepsplannen			
	Totaal	Meteen na lagere agrarische school gaan werken	Verder onderwijfs volgen			niet-agrarisch
Land- en tuinbouw	5,0%	30	4,5%	27	9	2
Groenvoorziening	2,1%	13	3,0%	18	9	1
Bloemist/winkelier	33,9%	204	35,6%	214	55	5
Dierenverzorging	23,5%	141	25,8%	155	28	22
Agrarisch verwant	3,5%	21	5,0%	30	11	10
Niet-agrarisch	14,5%	87	18,8%	113	6	69
Onbekend	6,3%	38	7,3%	44	4	11
Totaal	88,8%		100,0%			
Aantal meisjes	534	601	359	122	120	

Een relatie tussen de opvolgingssituatie in de regio en het aantal jongens dat een beroep in de land- en tuinbouw wil, is ongetwijfeld aanwezig, doch aan de hand van gegevens van dit onderzoek niet aantoonbaar. Naast opvolgers die de lagere agrarische school bezoeken, zijn er ook opvolgers die na de mavo-opleiding op de middelbare agrarische school zitten. Het aantal jongens met deze plannen is niet bekend.

Voor de sectoren bosbouw en groenvoorziening of bloemist/winkelier bestaat vooral belangstelling in het westen, in de provincie Noord-Holland naar verhouding meer dan in de andere provincies. Aanmerkelijk minder is de belangstelling hiervoor in het noorden.

De verschillen tussen de provincies Groningen en Drenthe zijn geflatteerd doordat de tuinbouwschool in Paterswolde in Drenthe door een groot aantal leerlingen uit de provincie Groningen wordt bezocht.

Voor de beroepen in de overige sectoren zijn de verschillen tussen de provincies onderling niet erg groot, met uitzondering van Limburg. Hier denkt 27% van de jongens aan een niet-agrarisch beroep. Het is niet duidelijk waaraan dit is toe te schrijven.

5.4 Beroepsplannen van de meisjes

Bij de meisjes gaat de meeste belangstelling (36%) uiteindelijk naar een beroep bij een bloemist/winkelier. Een groot deel daarvan (84%) had op de lagere agrarische school bloemsierkunst in het vakkenpakket. Voor een werkkring in de dierenverzorging heeft een kwart van de meisjes belangstelling, waarbij het merendeel de vakrichting landbouw heeft gevolgd. Wellicht zouden meer meisjes bij het vakkenpakket dierenverzorging hebben gekozen, indien daarvoor de gelegenheid was geboden.

Voor een beroep in de agrarisch verwante sector is de belangstelling bij de meisjes verhoudingsgewijs vrijwel gelijk aan die bij de jongens (respectievelijk 5% en 6%), terwijl voor een niet-agrarisch beroep de belangstelling bij meisjes nauwelijks groter is dan bij de jongens (respectievelijk 19% en 15%). Een beroep in de land- en tuinbouw wordt door slechts 5% van de meisjes nagestreefd.

Naar verhouding willen iets meer meisjes dan jongens direct na de lagere agrarische school gaan werken (respectievelijk 60% en 55%). Plannen om een beroep uit te oefenen na een verdere studie (volgende op een schoolopleiding na de lagere agrarische school), worden bij meisjes nauwelijks meer (11%) dan bij jongens (9%) aangetroffen. Van de 40% meisjes die na de lagere agrarische school een dagopleiding wil volgen, denkt de helft aan agrarisch en de andere helft aan niet-agrarisch onderwijs. Bij de jongens is deze verhouding ongeveer 3 op 1.

Evenals bij de jongens wil meer dan de helft van de meisjes die na de lagere agrarische school niet-agrarisch onderwijs willen volgen, uiteindelijk een niet-agrarisch beroep. De geringe belangstelling voor een beroep in de land- en tuinbouw is niet alleen beperkt tot de meisjes afkomstig uit een niet-agrarisch beroepsmilieu. Bij 61 meisjes (10% van het totale aantal) van wie de vader boer of tuinder is, wordt evenmin veel belangstelling voor deze sector gevonden.

Plannen om uiteindelijk een ander beroep dan direct na de schoolopleiding te kiezen, werden in gelijke mate als bij de jongens door de meisjes kenbaar gemaakt (17%).

5.5 Motivatie voor beroep door de leerlingen

Om een idee te krijgen omtrent het gemotiveerd zijn voor het gekozen beroep is aan 91% van de leerlingen die direct na de lagere agrarische school of na de daarop aansluitende opleiding een beroep willen uitoefenen, een drietal vragen gesteld. Deze vragen hebben betrekking op het tijdstip van ontstaan van het idee voor het beroep, het al of niet vanzelfsprekend zijn van de keuze van een beroep evenals het al of niet bij anderen dan hun ouders te rade gaan over deze beroepskeuze. De antwoorden hierop geven alleen een aanwijzing omtrent de "moeite" die de leerlingen hadden om tot deze keuze te komen. Een compleet beeld over de mate van gemotiveerd zijn voor een beroep is evenwel niet uit deze antwoorden af te leiden.

Het idee over het beroep is bij 47% van de leerlingen reeds op de lagere school ontstaan, voor 56% was de keuze een vanzelfsprekende zaak en 40% is over de keuze niet, bij anderen dan hun ouders, te rade gegaan.

Door de antwoorden op de drie vragen per leerling te combineren, kan een schaal met een puntenscore worden samengesteld. Degenen die de minste "moeite" hadden, scoorden 1 punt, degenen die er enige moeite mee hadden 2 punten en degenen die er veel moeite mee hadden 3 punten. Van 98% van de leerlingen die het gewenste beroep na de schoolopleiding kenbaar maakten, is op alle drie vragen een antwoord verkregen.

Over het algemeen blijken de jongens lager te scoren dan meisjes. Dit houdt verband met de verschillen in instroom bij het lager agrarisch onderwijs, dit wil zeggen meisjes zijn in mindere mate dan jongens direct van de lagere school naar de lagere agrarische school gegaan. Het beroep dat ze na het volgen van onderwijs willen uitoefenen, is vaak later gekozen. Mede hierdoor zijn de verschillen in de score naar plannen na het verlaten van de lagere agrarische school bij meisjes geringer dan bij de jongens.

Zowel bij jongens als bij meisjes wordt de laagste gemiddelde score aangetroffen bij leerlingen die na de lagere agrarische school middelbaar agrarisch onderwijs willen volgen en de hoogste

score bij leerlingen die naar het niet-agrarisch onderwijs gaan.

Naar gekozen beroep hebben jongens die op het ouderlijk land- of tuinbouwbedrijf mee willen werken gemiddeld de laagste score. Opmerkelijk is dat voor meer dan de helft van deze jongens, die in de agrarische sfeer zijn opgegroeid, het kiezen van hetzelfde beroep als hun vader niet vanzelfsprekend blijkt te zijn. Zowel een ruimere blik op andere beroepen als een getemperd optimisme over het gekozen beroep kan hier de oorzaak van zijn. De hogere score van jongens die op een land- of tuinbouwbedrijf van anderen willen werken, kan voor een deel worden verklaard uit het niet geheel bekend zijn met het beroep. Van veel van deze jongens heeft de vader namelijk geen beroep in de land- of tuinbouw.

Tabel 5.5 Motivatie voor beroepen

	Aantal leer- lingen	Percentage leerlingen naar punten voor moeite			Gemid- deld aantal punten
		1	2	3	
Jongens: naar beroepssector					
- land- en tuinbouw					
- ouderlijk bedrijf	1060	45	39	16	1,71
- ander bedrijf	516	16	45	39	2,22
- loonwerk en dergelijke	248	11	51	38	2,27
- bosbouw & groenvoorziening	733	9	41	50	2,41
- bloemist/winkelier	280	12	39	49	2,37
- dierenverzorging	89	13	41	46	2,33
- agrarisch verwant	117	5	36	59	2,54
- niet-agrarisch	421	4	30	66	2,62
Totaal	3464	21	40	39	2,18
Jongens: plannen na l.a.s.					
- werken	2092	21	40	39	2,18
- agrarisch dagonderwijs	1149	25	42	33	2,06
- niet-agr. dagonderwijs	223	2	25	73	2,71
Meisjes: plannen na l.a.s.					
- werken	328	7	40	53	2,46
- agrarisch dagonderwijs	88	11	35	54	2,43
- niet-agr. dagonderwijs	72	6	26	68	2,62
Totaal	488	8	37	55	2,47

Uit de tabel is af te leiden dat de beroepen buiten een land- of tuinbouwbedrijf gemiddeld hoger scoren. Deze beroepen zullen aanvankelijk minder in het gezichtsveld van de jongens hebben gelegen. In een aantal gevallen kan het ook een tweede keus zijn

Tabel 5.6 Overleg over beroepskeuze na schoolopleiding

Beroepssector van jongens	Aantal leerlingen	Percentage leerlingen dat overlegd heeft met:						
		nie- mand	werk- gever	personen die genoemd beroep ... uitoefenen		onder- wijs/ leraren	instituut voor beroeps- keuze	an- de- ren
				wel	niet			
Agrarisch bedrijf van - ouders	1074	60	7	23	5	14	1	0
- anderen	528	41	28	21	11	14	2	1
Loonwerk en dergelijke	250	40	29	22	10	12	2	3
Bosbouw & groenvoorziening	746	33	15	22	20	29	3	1
Bloemist/winkelier	290	35	19	20	16	25	7	2
Dierenverzorging	91	22	25	25	23	29	1	1
Agrarisch verwant	123	29	22	20	25	28	2	2
Niet-agrarisch	437	24	17	35	17	28	6	4
Totaal	3539	42	17	24	13	20	3	1
Meisjes totaal	496	27	18	26	26	27	3	2
								4

geweest, vooral bij jongens die van een andere vorm van voortgezet onderwijs komen.

De hoogste score is waar te nemen bij jongens die een niet-agrarisch beroep kiezen. Dit is niet verwonderlijk, aangezien de lagere agrarische school niet als opleiding voor deze beroepen is bedoeld. Het kiezen van een niet-agrarisch beroep na een agrarische opleiding is daarom minder vanzelfsprekend.

5.6 Overleg over beroepskeuze door de leerlingen

Bij het kiezen van een beroep zal men zich op enigerlei wijze oriënteren op de mogelijkheden welke het beroep te bieden heeft. Indien men in voldoende mate in de naaste omgeving terecht kan, is overleg met anderen veelal niet zo noodzakelijk. Over beroepen die minder in het gezichtsveld van de leerlingen liggen, is dikwijls meer nagedacht en is men waarschijnlijk bij meerdere categorieën van adviseurs te rade gegaan.

Naar categorie van adviseurs is het meest geïnformeerd bij personen die het beroep dat de leerlingen op het oog hebben, zelf uitoefenen. Van alle ingewonnen adviezen is de helft afkomstig van deze personen. Een andere belangrijke categorie van adviseurs zijn de onderwijskrachten. Deze zijn door een kwart van de leerlingen benaderd; door de meisjes naar verhouding iets meer dan door de jongens (respectievelijk 27% en 20%). Aan professionele beroepsvoorlichting door instellingen voor beroepskeuze en arbeidsbureaus bleek relatief weinig behoefte (jongens 4% en meisjes 5%). Bij buitenstaanders, dat wil zeggen overige genoemde personen die het beroep dat de leerlingen voor ogen stond niet uitoefenen, is nog door 15% van de jongens en 30% van de meisjes advies gevraagd.

Vooral voor niet-agrarische beroepen zijn veel adviezen van anderen dan ouders ingewonnen. Hetzelfde geldt ook voor de jongens die een beroep in de sector dierenverzorging ambiëren en in iets mindere mate voor de jongens die een agrarisch verwant beroep willen uitoefenen.

Van de jongens die op het ouderlijk bedrijf mee willen werken, hebben er betrekkelijk weinig behoefte aan adviezen van anderen dan van hun ouders. Dat nog 40% van deze jongens zich wel heeft laten adviseren, wijst erop dat deze beroepskeuze geen vanzelfsprekende zaak hoeft te zijn. Een niet altijd even rooskleurige opvolgingssituatie kan hiervan de oorzaak zijn. Anderzijds kan het als een gezond initiatief worden aangemerkt als jongens zich nader laten informeren over een beroep waar ze reeds een grote kennis van hebben.

Van de jongens die op land- of tuinbouwbedrijven van anderen willen gaan werken en de jongens die daar in loonwerk met machines bij betrokken zijn, hebben er meer een advies gevraagd dan van de jongens die op het ouderlijk bedrijf werk vinden. Een groot deel

Tabel 5.7 Aantrekkelijke kanten van beroepen

Aantrekkelijke kanten van de beroepen	Perce- tage alle leer- lingen	Percentage leerlingen in de beroepssector									
		agr. bedr. ouders	van anderen	loon- werk	bosbouw/ groen- voor- ziening	bloei- mist/ winke- lier	dieren- verzor- ging	agra- risch ver- want	agra- risch ver- want	niet- agra- risch	
Meer verdienen	8	5	6	10	7	5	1	16	19		
Geregelde werktijden	7	3	6	8	8	8	3	6	14		
Vrije tijd	1	2	1	2	1	2	1	3	2		
Promotiekansen	10	3	4	4	14	7	4	17	33		
Zelf beslissen	28	57	25	19	14	17	10	25	15		
Met natuur/dieren te maken	28	34	24	20	30	19	78	27	3		
Werk in buitenlucht	41	38	44	55	74	13	41	15	18		
Afwisselend werk	59	65	57	67	57	60	45	49	54		
Creatief werk	9	1	2	2	8	43	5	5	8		
Werk ligt me goed	57	57	45	66	47	58	60	57	55		

van deze jongens is echter niet van een land- of tuinbouwbedrijf afkomstig. Voor hen is een agrarisch beroep dan ook minder vanzelfsprekend.

Voor de sector bosbouw en groenvoorziening of bloemist/winkelier heeft twee derde van de jongens bij anderen dan hun ouders om advies gevraagd. Deze jongens hebben bij meer categorieën van adviseurs hun licht opgestoken dan jongens die in de land- of tuinbouw gaan werken.

Meisjes hebben meer dan jongens gebruik gemaakt van adviezen van anderen. Ze zijn veelal afkomstig uit een niet-agrarisch milieu en hebben weinig belangstelling voor werken op een land- en tuinbouwbedrijf. Voor hen is het toekomstig beroep naar verhouding meer een onbekend terrein dan voor de jongens.

5.7 Aantrekkelijke kanten van de beroepen

De keus van een beroep wordt vaak bepaald door de aantrekkelijke kanten welke het heeft. De minder aantrekkelijke kanten worden daarbij niet buiten beschouwing gelaten maar zijn niet van dien aard dat ze van doorslaggevende betekenis zijn.

Aan de leerlingen is gevraagd welke aantrekkelijke kanten ze zien in het werk dat ze na het verlaten van de school willen gaan doen. In tabel 5.7 is aangegeven welk percentage leerlingen in de diverse beroepssectoren een bepaalde aantrekkelijke kant van deze sector heeft genoemd. Hierbij is geen onderscheid gemaakt naar jongens en meisjes omdat de onderlinge verschillen nogal klein waren.

Het werken in de buitenlucht evenals het met de natuur te maken hebben, wordt vaak als aantrekkelijke kant van het gekozen beroep genoemd, vooral door leerlingen die in de bosbouw en groenvoorziening of in de dierenverzorging willen werken. Het zelf kunnen beslissen is vaak genoemd door leerlingen die op het ouderlijk agrarisch bedrijf mee gaan werken. Ook in andere beroepen, waar de kans om zelfstandig ondernemer te worden niet groot is, wordt het zelf kunnen beslissen vermeld.

Leerlingen die in de sector bloemist/winkelier willen werken, vinden vooral het creatief bezig kunnen zijn aantrekkelijk.

Materieel aantrekkelijke kanten zoals: meer verdienen, promotiekansen, geregelde werktijden en vrije tijd, worden niet zo vaak als aantrekkelijke kant genoemd, het meest nog door leerlingen die een niet-agrarisch beroep wensen. Ongeacht de beroepssector wordt afwisselend werk door veel leerlingen als aantrekkelijke kant van het beroep genoemd. Ook denken veel leerlingen in de gekozen beroepssector werk te kunnen doen dat hen goed ligt.

5.8 Instemming van de ouders met de beroepskeuze

Over de mate van instemming van de ouders met de beroepskeuze van de leerlingen zijn alleen gegevens beschikbaar die door de leerlingen zijn vermeld. Volgens hen komt uitgesproken ontevredenheid bij de ouders nauwelijks voor. Wel kan een onderscheid worden gemaakt naar ouders die tevreden evenals naar ouders die noch tevreden noch ontevreden zijn. Uit de antwoorden van de leerlingen blijkt dat de instemming van de ouders met de beroepskeuze niet over alle beroepssectoren gelijk is. Tussen jongens en meisjes zijn de verschillen in dit opzicht klein.

Tabel 5.8 Tevredenheid van ouders met beroepskeuze van de leerlingen

Beroepssector	Percentage tevreden ouders
Land- en tuinbouw	
- ouderlijk bedrijf	88
- ander bedrijf	77
Loonwerk en dergelijke	62
Bosbouw & groenvoorziening	85
Bloemist/winkelier	87
Dierenverzorging	75
Agrarisch verwant	71
Niet-agrarisch	74
Totaal	81

Het meest opvallend is het verschil in tevredenheid met de beroepskeuze tussen leerlingen die op het land- of tuinbouwbedrijf van ouders en leerlingen die op land- of tuinbouwbedrijven van anderen willen gaan werken. Van de laatsten is een groot deel niet afkomstig van land- of tuinbouwbedrijven.

Bij leerlingen die in bosbouw en groenvoorziening of in de sector bloemist/winkelier willen werken, ligt het percentage tevreden ouders vrijwel even hoog als bij de leerlingen die op het ouderlijk bedrijf mee gaan werken. Ook deze leerlingen zijn voor een groot deel niet van land- of tuinbouwbedrijven afkomstig. Dit zou erop kunnen duiden dat het in loondienst in land- of tuinbouw werken door de ouders minder wordt gewaardeerd dan het werken in de sector bosbouw en groenvoorziening of bloemist/winkelier.

Relatief weinig tevreden ouders (62%) treft men aan bij leerlingen die in de sector loonwerk willen gaan werken. Een groot aantal van deze leerlingen wil overigens dit beroep niet blijven uitoefenen omdat ze dit werk zien als een overgangsfase naar een ander beroep in land- en tuinbouw. Voor de ouders zou dit een reden kunnen zijn afwachtend te staan tegenover deze voorlopige beroepsplannen.

Circa driekwart van de ouders van leerlingen met beroepsplannen in de sectoren dierenverzorging, agrarisch verwant en niet-agrarisch is tevreden. Voor een deel kan dit voortvloeien uit minder goede verwachtingen omtrent deze beroepen. Anderzijds zal de overschakeling naar een beroep dat weinig aansluiting geeft bij het onderwijs dat hun kinderen hebben gevolgd, een rol kunnen spelen.

6. Waardering van de schoolopleiding en het vakkenpakket

6.1 Geschiktheid van de opleiding voor beroep

De waardering van een schoolopleiding hangt voor een deel samen met de beoordeling van de geschiktheid van de opleiding voor het beroep. Aan de leerlingen is gevraagd of ze de lagere agrarische school een geschikte opleiding vinden voor het beroep dat ze na deze school of na een daarop aansluitende opleiding willen uitoefenen. Door 19% van deze leerlingen werd de school een erg geschikte, door 58% een geschikte en door 23% een niet zo geschikte opleiding gevonden voor hun toekomstig beroep. In het vorige onderzoek 1) onder de leerlingen van de lagere agrarische scholen vond 15% van de leerlingen de lagere agrarische school een niet zo geschikte opleiding voor het beroep. Dit hogere percentage houdt waarschijnlijk verband met de verschillen in de beroepsplannen, wat weer samenhangt met het hogere percentage leerlingen van niet-agrarische afkomst van de laatste jaren.

Tabel 6.1 Geschiktheid van de lagere agrarische school voor beroep

Beroepssector van beroep na onderwijs	Aantal leer- lingen	Percentage leerlingen dat de lagere agrarische school als opleiding voor hun beroep vindt:		
		erg geschikt	geschikt	niet zo geschikt
Land- en tuinbouw	1596	25	63	12
Loonwerk en dergelijke	245	11	62	27
Bosbouw & groenvoorziening	752	21	63	16
Bloemist/winkelier	491	21	62	17
Dierenverzorging	229	12	54	34
Agrarisch verwant	142	15	62	23
Niet-agrarisch	516	4	28	68
Totaal	4001	19	58	23
Jongens	3512	20	58	22
Meisjes	489	16	54	30

1) Zie noot op blz. 17.

Uit tabel 6.1 blijkt dat de hoogste waardering voor de opleiding aangetroffen wordt bij leerlingen die in de land- en tuinbouw willen gaan werken, dus de categorie leerlingen waarop de opleiding op de lagere agrarische school in belangrijke mate is gericht. Een positieve waardering is eveneens aanwezig bij leerlingen die in de sector bosbouw en groenvoorziening of bloemist/winkelier hun toekomstig beroep zien.

Van de leerlingen die een niet-agrarisch beroep willen uitoefenen, vindt ruim twee derde de lagere agrarische school niet zo'n geschikte opleiding met het oog op hun toekomstig beroep. Wellicht biedt volgens hen het leerprogramma van de lagere agrarische school onvoldoende elementen die aansluiten op het beroep dat hun voor ogen staat.

Leerlingen die naar een beroep streven waarvoor de lagere agrarische school in het leerprogramma meer mogelijkheden biedt dan andere scholen voor lager beroepsonderwijs, geven nog vrij vaak een negatief oordeel over de lagere agrarische school. Dit wordt vooral aangetroffen bij leerlingen die in de dierenverzorging willen werken. Een oorzaak hiervan kan zijn het ontbreken van een of meer specifiek op dit beroep gerichte vakken in het leerprogramma van de lagere agrarische school.

In het algemeen wordt de opleiding op de lagere agrarische school door meer jongens dan meisjes positief gewaardeerd als opleiding voor hun beroep. Dit houdt mede verband met de beroepsplannen. Van de meisjes wil namelijk slechts een gering deel een beroep in de land- en tuinbouw en een groot deel een niet-agrarisch beroep uitoefenen.

6.2 Waardering van de vakken

Door per onderwezen vak aan de leerlingen te vragen of ze de lessen daarin met meer of minder plezier of met meer of minder tegenzin hebben gevolgd, is het mogelijk een inzicht te krijgen in de waardering van het vakkenpakket op de lagere agrarische scholen.

Door een cijferwaardering van 1 t/m 5, oplopend van de minste tot de meeste waardering, kan voor elk vak, voor groepen van vakken en voor het totale vakkenpakket een gemiddelde waardering worden berekend. In tabel 6.2 zijn deze cijfers, afzonderlijk over jongens en meisjes, vermeld.

De gemiddelde waardering van alle vakken is bij de meisjes iets hoger dan bij de jongens. Naar verhouding hebben jongens en meisjes in gelijke mate (30%) alle vakken samen noch met plezier noch met tegenzin gevolgd. Wel hebben iets meer meisjes plezier en iets minder meisjes tegenzin in de vakken. Daarnaast zijn er vakken waarin meisjes meer en ook vakken waarin meisjes minder plezier hebben dan jongens. Meer plezier hebben ze in muziek, engels, tekenen en biologie en minder plezier in gymnastiek, aardrijkskunde, wiskunde, natuurkunde, algemene technieken en handelskennis.

Tabel 6.2 Waardering van de vakken

Vakken	Percentage leerlingen met in de vakken												Gemiddelde waardering van de vakken
	veel ple- zier		ple- zier		noch ple- zier noch tegenzin		tegen- zin		veel tegen- zin				
	j.	m.	j.	m.	j.	m.	j.	m.	j.	m.	j.	m.	
Nederlandse taal	7	12	33	49	51	37	6	2	3	0	3,37	3,71	
Engels	8	15	26	43	37	32	17	7	12	3	3,01	3,60	
Geschiedenis	10	11	27	22	33	41	18	18	12	8	3,05	3,11	
Aardrijkskunde	10	6	26	23	37	43	17	20	10	8	3,08	2,99	
Maatschappijleer	9	9	27	28	38	39	16	17	10	7	3,07	3,15	
Totaal algemene vorming	9	11	28	33	39	38	15	13	9	5	3,12	3,33	
Wiskunde	8	7	24	21	37	37	16	19	15	16	2,94	2,82	
Natuurkunde	9	7	31	28	36	39	15	19	9	7	3,17	3,07	
Biologie	21	38	39	42	27	18	8	2	5	0	3,61	4,15	
Scheikunde	10	11	22	23	33	37	18	16	17	13	2,90	3,01	
Totaal basiskennis	12	15	29	29	33	33	14	14	12	9	3,16	3,26	
Algemene technieken	28	19	40	32	23	32	5	12	4	5	3,82	3,47	
Handvaardigheid	30	35	38	37	23	21	5	4	4	3	3,86	3,98	
Totaal techniek/handvaardigheid	29	27	39	34	23	27	5	8	4	4	3,84	3,73	
Gymnastiek	41	32	31	34	17	24	5	5	6	5	3,97	3,81	
Muziek	12	22	17	26	30	28	18	13	23	11	2,78	3,36	
Tekenen	22	38	31	36	27	19	11	5	9	2	3,45	4,01	
Totaal gymnastiekmuziek/tekenen	25	30	26	32	25	24	11	8	13	6	3,40	3,73	
Oriëntering in het bedrijfsleven	49	48	30	32	15	16	3	2	3	2	4,19	4,21	
Handelskennis	8	6	28	23	40	46	13	15	11	10	3,09	2,98	
Vakkennis	20	27	43	46	29	23	5	3	3	1	3,73	3,94	
Vakvaardigheid	48	54	36	32	13	12	1	1	2	1	4,27	4,38	
Totaal beroepsgericht	32	34	34	33	24	24	5	5	5	4	3,82	3,88	
Alle vakken	19	22	31	32	30	30	11	10	9	6	3,41	3,54	

Het meest populair zijn de lessen in de vakvaardigheid van de gekozen vakrichting en het vak oriëntering in het bedrijfsleven. Dit zijn de vakken die de meeste aansluiting hebben bij de praktijk waar het onderwijs op is gericht. De daaropvolgende meest populaire vakken zijn bij de jongens gymnastiek, handvaardigheid en algemene technieken, bij de meisjes biologie, tekenen en handvaardigheid.

De minst populaire vakken zijn bij de jongens muziek, scheikunde, wiskunde en engels, bij de meisjes wiskunde, handelskennis, aardrijkskunde en scheikunde.

Uitgezonderd het vak biologie genieten de vakken voor de basiskennis van het agrarisch onderwijs een geringe populariteit. Dit is eveneens het geval met de vakken die met maatschappelijke vorming verband houden, namelijk geschiedenis, aardrijkskunde en maatschappijleer.

Zowel bij jongens als bij meisjes staat de kennis van de gekozen vakrichting op de zesde plaats in de volgorde van populariteit. De belangstelling van meisjes voor een beroep waarin men creatief bezig kan zijn, met name de bloemsierkunst, komt tot uiting in de hoge waardering voor tekenen en handvaardigheid. Uit de waardering van het vak biologie door de meisjes kan worden verondersteld dat biologisch gerichte belangstelling meer dan bij jongens heeft geleid tot het kiezen van agrarisch onderwijs.

Uit het totaalbeeld van de waardering van de vakken blijkt dat de leerlingen bij het lager agrarisch onderwijs vooral waardering hebben voor vakken waarbij tijdens de lessen de "resultaten" meer naar voren komen.

6.3 Waardering van groepen van vakken naar uitstroom van leerlingen

De mogelijkheid om na de lagere agrarische school de schoolopleiding voort te zetten wordt, minder dan in het verleden het geval was, bepaald door maatschappelijke herkomst. Aanleg en ambitie zijn meer van belang bij het maken van toekomstplannen. De interesse in de vakken die men op school heeft gevolgd, kunnen van invloed zijn op deze plannen. In tabel 6.3 wordt nagegaan welke relatie kan worden gevonden tussen de plannen van de leerlingen na het lager agrarisch onderwijs (uitstroom) en de gemiddelde waardering van de groepen van vakken.

Bij de uitstroom naar een beroep is de gemiddelde waardering voor vrijwel alle vakken het laagst. Een hogere gemiddelde waardering is er bij uitstroom naar alsnog te volgen onderwijs. In de tabel is niet vermeld dat bij de drie soorten van uitstroom in vrijwel gelijke mate, namelijk door 30% van de leerlingen, alle vakken samen noch met plezier noch met tegenzin zijn gevolgd. Dit houdt in dat bij de uitstroom naar een beroep minder leerlingen met plezier in de vakken worden aangetroffen dan bij de uitstroom naar verder onderwijs, maar tevens dat in elk van de drie catego-

Tabel 6.3 Waardering van groepen van vakken naar uitstroom van leerlingen

Uitstroom	Beroep		Agrarisch onderwijs		Niet-agrarisch onderwijs		Totaal	
	j.	m.	j.	m.	j.	m.	j.	m.
Gemiddelde waardering van:								
- alle vakken	3,36	3,49	3,46	3,66	3,53	3,57	3,41	3,54
- algemene vorming	3,05	3,25	3,14	3,39	3,36	3,45	3,12	3,33
- basiskennis	3,00	3,13	3,32	3,53	3,45	3,40	3,16	3,26
- techniek/handvaardigheid	3,84	3,72	3,87	3,76	3,83	3,69	3,84	3,73
- gymnastiek/muziek/tekenen	3,43	3,71	3,25	3,71	4,23	3,79	3,40	3,73
- beroepsgerichte vakken	3,80	3,89	3,94	4,03	3,61	3,70	3,82	3,88

rieën van uitstroom een evengroot deel van de leerlingen de vakken middelmatig waarderen. Een aantal jongens die een beroep willen uitoefenen, hebben evenwel een gemiddeld hoge waardering voor het totale vakkenpakket. Hieruit kan niet worden afgeleid dat deze jongens bekwaam zijn om onderwijs op middelbaar niveau te volgen. Ook zonder goede studieresultaten kan men met plezier de lessen volgen. Zo hebben leerlingen in de i.l.o.-afdelingen vaak een hoge waardering voor het vakkenpakket. Van deze leerlingen kan echter niet worden verwacht dat ze een verdere schoolopleiding zullen volgen.

Bij de jongens is de gemiddelde waardering voor alle vakken het hoogst bij degenen die naar het niet-agrarisch onderwijs en bij de meisjes die naar het agrarisch onderwijs gaan. De plannen voor het volgen van niet-agrarisch onderwijs zijn niet rechtstreeks een gevolg van een geringe waardering van het agrarisch onderwijs.

De geringer gemiddelde waardering van alle vakken bij de jongens die naar het agrarisch onderwijs dan bij de jongens die naar het niet-agrarisch onderwijs gaan, hangt wellicht samen met in de praktijk gebleken noodzaak aan een verder scholing voor een agrarisch beroep. Voor leerlingen met een vooral op de praktijk gerichte belangstelling is er de mogelijkheid de zogenaamde "B-richting" op de middelbare agrarische school te volgen.

Grotere verschillen naar uitstroom komen aan het licht wanneer gelet wordt op de verschillen in waardering van groepen van vakken. De vakken die specifiek gericht zijn op beroepen waarvoor de lagere agrarische school een basis wil leggen, worden het hoogst gewaardeerd door leerlingen die agrarisch onderwijs en het laagst bij degenen die niet-agrarisch onderwijs willen volgen. Een tussenpositie wordt aangetroffen bij de uitstroom naar een beroep. Een belangrijk deel van deze leerlingen wil een beroep in een agrarisch verwante sector, bijvoorbeeld in de bosbouw en groenvoorziening.

De vakken voor algemene vorming genieten de meeste waardering bij de uitstroom naar het niet-agrarisch onderwijs en de minste waardering bij de uitstroom naar een beroep. De vakken die een basis scheppen voor het beroepsgerichte onderwijs zijn het minst populair bij de uitstroom naar een beroep. Opmerkelijk is dat deze vakken bij de jongens naar uitstroom naar het niet-agrarisch onderwijs hoger worden gewaardeerd dan naar uitstroom naar het agrarisch onderwijs. Bij de meisjes ligt deze verhouding daaraan tegengesteld. Jongens die voor een niet-agrarisch beroep eerst nog een schoolopleiding willen volgen, zullen vaak meer gemotiveerd zijn voor het volgen van onderwijs. In een volgende opleiding kan de basiskennis van het agrarisch onderwijs wellicht van nut zijn.

De waardering voor algemene technieken en handvaardigheid vertoont naar uitstroom geen noemenswaardige verschillen. Wel is bij de meisjes de waardering iets lager dan bij de jongens.

Uit tabel 6.2 is reeds gebleken dat dit vooral verband houdt met de geringe waardering voor algemene technieken door de meisjes. De waardering voor handvaardigheid is groter dan bij de jongens.

Bij de onderscheiden groepen van meisjes genieten de vakken gymnastiek, muziek en tekenen een vrijwel gelijke waardering. Bij de jongens wordt de meeste waardering bij de uitstroom naar het niet-agrarisch onderwijs aangetroffen. De minste waardering voor deze vakken wordt bij de uitstroom naar het agrarisch onderwijs gevonden. Vermoedelijk worden bij deze uitstroom veel jongens aangetroffen die het volgen van middelbaar agrarisch onderwijs meer zien als iets noodzakelijks. De geringere waardering voor vakken die geen direct raakvlak hebben met de praktijk geeft daarvoor een aanwijzing.

Bijlage I Vragenlijst

- 1.) Nummer leerling en school
- 2.)
3. Gevolgde vakrichting
4. Geslacht
5. Leeftijd
6. Uiteindelijk gewenst beroep
7. Beroep vader
8. Oppervlakte ouderlijk bedrijf
9. Bedrijfstype ouderlijk bedrijf
10. Onderwijs voor de lagere agrarische school
11. Test voor schoolkeuze
12. Belangrijkste initiatiefnemer voor keuze lager agrarisch onderwijs
13. Tevredenheid met keuze van lager agrarisch onderwijs
14. Plannen na verlaten lagere agrarische school
15. Vorm van volledig dagonderwijs na lagere agrarische school
16. Plannen na vervolg dagonderwijs
17. Beroep na schoolopleiding
18. Tijdstip ontstaan van keuze voor beroep, genoemd bij 17
19. Moeite van keuze beroep, genoemd bij 17
20. Overleg over beroep, genoemd bij 17, gepleegd met
21. Aantrekkelijke kanten van beroep, genoemd bij 17
22. Tevredenheid ouders met beroep, genoemd bij 17
23. Geschiktheid van lagere agrarische school voor beroep, genoemd bij 17
- 24.) tot en met
- 41.) Volgen van de vakken met: veel plezier, plezier, geen plezier en geen tegenzin, tegenzin, veel tegenzin
24. Nederlands
25. Engels
26. Geschiedenis
27. Aardrijkskunde
28. Maatschappijleer
29. Wiskunde
30. Natuurkunde
31. Biologie
32. Scheikunde
33. Muziek
34. Tekenende
35. Gymnastiek
36. Algemene technieken
37. Handvaardigheid
38. Oriëntering in het bedrijfsleven
39. Handelskennis
40. Vakkennis
41. Vakvaardigheid

Bijlage 2 Vestigingsplaats scholen en aantal geënquêteerde leerlingen

Hoogezand	23	Bathmen	19	Doetinchem	46
Oldekerk	33	Delden	23	Ede	55
Winsum (Gr.)	31	Denekamp	14	Eibergen	13
		Emmeloord (R.K.)	25	Epe	18
Buitenpost	53	Emmeloord (Ver.)	34	Ermelo	16
Drachten	21	Enschede	90	Geldermalsen	36
Franeker	9	Heeten	17	Groenlo	18
Heerenveen	41	Heino	19	Kesteren	28
Leeuwarden (lt)	40	Kampen	28	Laren	17
Leeuwarden (te)	21	Ommen	21	Nunspeet	29
St. Nicolaasga	22	Tubbergen	17	Nijkerk	77
Sneek	30	Wierden	17	Nijmegen (lt)	64
Witmarsum	24	Zwolle	78	Nijmegen (ilo)	12
Wolvega	27			Twello	57
		Aalten	18	Velp	79
Assen	36	Apeldoorn	41	Vorden	36
Coevorden	16	Barneveld	78	Winterswijk	9
Emmen	14	Bemmel	20	Zaltbommel	17
Meppel	22	Borculo (S.G.)	8		
Paterswolde	81	Borculo (R.K.)	37		
Breukelen	33	Heerhugowaard	22	Gorinchem	37
Hoogland	23	Hoorn	57	Gouda	68
Maartensdijk	44	Naarden	48	's-Gravenhage	46
Montfoort	69	Overveen	54	Hillegom	16
Utrecht (lt/te)	78	Purmerend	39	Honselersdijk	35
Utrecht (ilo)	14	Schagen	38	Klaaswaal	32
		Texel (Den Burg)	9	Leidschendam	49
Aalsmeer	92	Zwaag	18	Maasland	52
Alkmaar (lt)	79			Naaldwijk	24
Alkmaar (te)	55	Ter Aar	21	Oegstgeest	45
Amsterdam-Noord	28	Alphen aan de Rijn	23	Ottoland	26
Amsterdam (AVTP)	82	Barendrecht	27	Rotterdam	87
Amsterdam (R.K.)	25	Bleiswijk	30	Rijnsburg	49
Breezand	13	Boskoop	59	Sommelsdijk	16
Castricum	57	Brielle	54	Wateringen	30
Grootebroek	21	Delft	19	Zoetermeer	39
Haarlem	13	Dordrecht	63		
				Kapelle	32
Alphen (N.B.)	38	Etten-Leur	10	Heerlen	68
Andel	32	Gemert	27	Helden-Panningen	18
St. Anthonis	21	Oirschot	17	Horst	35
Beers	18	Oudenbosch	14	Roermond	61
Bergen op Zoom	13	Schijndel	28	Venlo	22
Berlicum	21	Someren	41	Venraij	7
Bladel	14	Steenbergen	20	Weert	59
Breda	50	Tilburg	48		
Deurne	35	Vlijmen	34		
Eindhoven	79	Zundert	15		